

**Att verka i det nya forskningslandskapet -
Utvärdering av SISTER**

Technopolis Group

Enrico Deiacò

2003-01-07

Stockholm

Innehållsförteckning

1. Syftet med utvärderingen

2. Bakgrund till SISTER:s tillkomst i det svenska forskningspolitiska debattklimatet

3. Rekonstruktion av programteorin

4. Internationell utvärdering av SISTER

5. Internationell jämförelse

6. Vilka är SISTER:s kunder?

7. Rekommendationer

Bilaga 1 Intervjuer

Bilaga 2 Syntes av de internationella utvärderarnas rapporter

Bilaga 3 Reaktion på utvärderingen av Sisters direktör 030128 (s. 58)

1. Syftet med utvärderingen

I SISTER:s ändamålsparagraf heter det att föreningens ändamål är...”att bedriva och främja bedrivandet av studier av forskning och utbildning samt att främja debatten inom detta område” (paragraf 3).

Denna utvärdering tar utgångspunkt från ändamålsparagrafen och ledningens tolkning av paragrafen så som det har formulerats i mål, strategier och organisation samt i de konkreta aktiviteter, resultat och effekter som uppnåtts under perioden 1999 till slutet av 2002¹.

I diskussioner med föreningens styrelse beslöts att utvärderingen skulle fokusera på följande frågor.

- I vilken utsträckning har institutet uppfyllt de ursprungliga målen sedan institutet inrättades?
- Vilket mervärde har institutet skapat för kunskap- och kompetensförsörjning för ”forskning om forskning” och högre utbildning i Sverige?
- Vad innebär svaren på dessa frågor för institutets fortsatta verksamhet efter utgången av år 2003?

Några viktiga delfrågor som utvärderingen skall diskutera är:

- Vilket mervärde har institutet åstadkommit under de första 4 åren
- Har institutet fyllt de kunskapsluckor som identifierades i underlagen till institutets tillkomst?
- Har SISTER gjort ”rätt saker”?
- Vilka överväganden har rekryteringen grundats på?
- Har avvägningen mellan forskning och andra verksamheter varit ändamålsenlig
- Har samspelet fungerat med övriga delar i forskningssystemet?
- Har föreningen för egen del fått ut de resultat som motsvarat satsningarna?
- Hur har samspelet mellan styrelse, institut och föreningens medlemmar fungerat?

---

¹ Föreningen grundades 1999 och verksamheten kom igång i början av januari 2000 då den verkställande direktören rekryterades. Det är således dessa fyra år som utvärderingen granskar.

En viktig förutsättning för att kunna besvara frågorna är att noggrant granska institutets aktiviteter, utfall/resultat och effekter på forskning och debatt inom SISTERS:s olika verksamhetsområden. Detta har i sin tur betydelse för hur utvärderingen kan utformas för att på bästa sätt bistå styrelsen i diskussionerna om institutets verksamhet efter 2003.

I underlagen föreslogs därför att utvärderingens metodologiska ansats skall omfatta tre element. För det första genomförs en internationell ”peer review” med inriktning mot att belysa frågan om måluppfyllelse och hur institutet skapat mervärde i det svenska forskningslandskapet och i den svenska forskningspolitiska debatten. För det andra en kort internationell jämförelse, genom ”desk-research”, av några liknande internationella institut i Europa. För det tredje en serie intervjuer med institutets styrelse, föreningens medlemmar, institutets medarbetare samt olika brukare och intressenter av institutets produkter och tjänster. Utvärderingens huvudfokus ligger på en syntes av den internationella panelens bedömningar av SISTER:s verksamhet och de frågor som kommit upp vid intervjuer med grundare, intressenter och brukare av SISTER:s kunskap och tjänster.

Det bör inledningsvis påpekas att syftet med den internationella panelen har varit att bidra med underlag och bedömningar för Technopolis, som sedan bearbetat och sammanställt underlagen i en analys av SISTER. Det är således Technopolis som är avsändare av rapporten. I bilaga 2 återfinns en engelsk sammanfattning och syntes av de enskilda underlagsrapporterna.

Följande ledamöter ingick i den internationella expertpanelen:

- Ben Martin, Professor och Direktör för Science Policy Research Unit (SPRU) i England
- Svein Kyvik, Sektionsleder/ Forsker vid Seksjon for studier av høyere utdanningsinstitusjoner, Norsk Institutt for Studier av Forskning og utdanning (NIFU), i Norge

- Arie Rip, Professor och chef för ”Department of Philosophy, Science and Technology, Universitetet i Twente, Nederländerna

Rapporten har lagts upp på följande sätt. I kapitel 2 beskrivs den forskningspolitiska bakgrunden till etableringen av SISTER. Kapitel 3 beskriver den programteori som varit styrande för grundarnas intentioner och ledningens tolkning och genomförande av de första fyra åren. Mot bakgrund av programteorin behandlar kapitel 4 den internationella expertpanelens bedömningar. Denna genomgång kompletteras och kvalificeras i de två följande kapitlen. I kapitel 5 jämförs SISTER:s verksamhet med några andra liknande internationella institut. I kapitel 6 redovisas brukarnas och intressenternas bedömningar av SISTER:s verksamhet. I det avslutande kapitlet 7 framförs ett antal rekommendationer.

2. Bakgrund till SISTER:s tillkomst i det svenska forskningspolitiska debattklimatet

Svensk inledande styrka om forskning om högre utbildning

Det svenska forskningslandskapet har genomgått stora förändringar under de senaste 10 åren, något som inte minst beskrivits i ett antal publikationer från SISTER². I mitten av 70-talet svarade exempelvis externa medel i högskolan för cirka 30 procent av finansieringen. Tjugo år senare hade andelen växt till drygt 40 procent. Och år 2000 var andelen närmare 55 procent. Tempot i strukturomvandlingen har därmed på några få år ökat med en faktor 5-10³.

Om den forskningspolitiska epoken i Sverige under Tage Erlander kan beskrivas som en tid fylld av harmoni mellan politiker och forskare, präglades både 80- och 90-talet av stora förändringar och konflikter, något som ofta initierades av det politiska systemet, oavsett politisk partifärg, och innebar en klar vilja att stöpa om den högre utbildning och forskningen. Under den borgerliga regeringen på 90-talet och med utbildningsministern Per Unckel i spetsen inrättades bl.a. de nya forskningsstiftelserna. Senare, under den socialdemokratiska utbildningsministern

---

² Benner, M. 2001, Kontrovers och Konsensus. Syster rapport 1. Bokförlaget Nya Doxa. Sandström, U, (Red), 2002, Det nya forskningslandskapet. Syster skrifter 5. Bokförlaget Nya Doxa.

³ Deiacio, E, Giertz, E, Reitberger, G, 2002, Teknikparkens roll i det svenska innovationssystemet – historien om kommersialisering av forskningsresultat. VINNOVA Forum. VFI 2002:3.

Carl Tham, accelererade utbyggnaden av de nya högskolorna och under den nuvarande utbildningsministern, Thomas Östros, genomfördes under 90-talets senare hälft en omfattande omstrukturering av det svenska forskningsfinansieringssystemet.

Parallellt med den ökade politiska inblandningen i det svenska forskningslandskapet har de olika aktörerna i systemet utsatts för ett allt större omvandlingstryck, delvis från politiken, men minst lika ofta av grundläggande internationella förändringar i kunskapens produktion och användning i samhället. Således har universiteten sett antalet studenter öka kraftigt under 90-talet. Det har tillkommit ett antal nya aktörer för forskningens utförande och finansiering. Samverkan mellan olika nivåer inom utbildning och forskning blir allt viktigare. Näringslivets närvaro runt högskolan blir vanligare och samverkan mellan företag, institut och högskolan är numera utbredd. Som en konsekvens av detta har högskolan sett sig tvungen att utveckla nya organisationsformer och nya akademiska ideal. Traditionella synsätt på vad som utgör universitetets huvuduppgift utmanas av behoven av entreprenörsförmåga och gränsöverskridande forskning. Den akademiska karriären håller på att breddas och forskare som har ena foten i den akademiska myllan och den andra i ett nystartat universitetsrotat företag är inte alltför ovanligt.

Det finns således ett stort behov av att bättre förstå och beskriva denna genomgripande omvandling av forskningslandskapet och den högre utbildningen. Här kan man emellertid inledningsvis konstatera en lite märklig svensk anomali. Under lång tid betraktades den svenska forskningen om forskning, eller snarare forskning om högre utbildning, som både framsynt och av hög kvalitet. Exempelvis finansierades Martin Trow:s klassiska studie från 70-talet av det s k forskningsrådet vid dåvarande UHÄ. Detta forskningsråd som först leddes av Eskil Björklund och sedan av Thorsten Nybom bidrog i hög grad till flera internationellt uppmärksammade studier av den högre utbildningens drivkrafter och förändringar. Under 90-talet var Forskningsrådsnämnden (FRN) pådrivande finansiellt med att ta fram den mycket uppmärksammade boken "The New Production of Knowledge" av en forskargrupp

kring Michael Gibbons, och Riksbankens Jubileumsfond stöttade uppföljningsboken ”Rethinking Science”⁴.

Det är emellertid under de stora debatterna och organisationsförändringarna under 90-talet som den svenska anomalien gör sig påmind⁵. Under de häftiga debatterna om forskningspolitikens framtida utformning, initierade av bl.a. utredningen Forskning och Pengar samt den beramade Forskning 2000, stod det klart för flera tunga aktörer att den svenska ”forskningen om forskning” och forskning om högre utbildning inte riktigt hängt med i den internationella utvecklingen⁶. Det stod klart att de svenska forskargrupperna var små och hade dåligt utvecklade samarbeten med andra grupper inom landet. De forskningsproblem som förelåg krävde dessutom på ett annat sätt än tidigare ett mångvetenskapligt och tvärvetenskapligt angreppssätt. Detta försvårades i sin tur av de små svenska forskargrupperna och som det föreföll deras relativt snäva ämnesspecialisering⁷.

I samband med den stora forskningspolitiska debatten under 90-talet och inledningen av 2000-talet klargjordes tydligt att det saknades tillförlitlig statistik över utvecklingen, nya metoder och begrepp för att analysera det nya forskningslandskapets framväxt och en oberoende ”forskning om forskning” och högre utbildning, som dessutom som vägledande idé hade en problemorienterad utgångspunkt snarare än inomvetenskaplig⁸. Däremot tycktes forskningen om innovationer vara bättre företrädd i Sverige. Från att Sverige således haft en tämligen stolt vetenskaplig tradition och kvalificerade utredningsresurser kännetecknades 90-talets utveckling av en successivt försämrade kompetensförsörjning och beredskap inom området.

---

⁴ Gibbons, M, mfl, 1994, *The New Production of Knowledge*. SAGE Publications. Nowotny, H, Scott, P, Gibbons, M, 2001, *Rethinking Science. Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.

⁵ Under 90-talet fördes dessutom en debatt om den bristande kvalitén i det statliga utredningsväsendet.

⁶ Brändström, D, 1995, Har vi ett nytt kvalitetsbegrepp? Råds- och industrifinansierad forskning. FRN. Forskning och Pengar, SOU 1996:29. Utbildningsdepartementet. Forskningspolitik, SOU 1998:128, Utbildningsdepartementet.

⁷ Forskning och Pengar. SOU 1996:29. Utbildningsdepartementet.

⁸ Man kan knappast hävda att det saknades personer som bedrev forskning inom området. Således hade Forskningspolitiska Institutet cirka 7 forskare och Tema T cirka 12. Dessutom fanns flera starka forskargrupper vid institutioner för industriell organisation vid det tekniska högskolorna, exempelvis vid Chalmers och KTH.

SISTERS tillkomst

Det är mot denna kortfattade historiska bakgrund som tillkomsten av SISTER skall ses. Flera utredningar hade relativt tidigt uppmärksammat behovet och klarast uttrycktes detta i de statliga utredningarna, RUT 93, Forskning och Pengar (1996) samt även i Forskning 2000. I utredningen Forskning och Pengar sägs..."det finns ett behov av ett från beslutstrukturen fristående organ med ansvar över hela fältet. I enlighet med direktiven för (RUT-93)...kommer att förordas att det inrättas ett fristående institut för studier av högre utbildning och forskning" (sid. 54, SOU 1996:29).

I intervjuerna med såväl ledamöter i SISTER:s styrelse liksom med andra aktörer i det svenska forskningssystemet kan man dra slutsatsen att statsmakterna under 90-talet förstod och insåg behovet av kvalificerad forskning och analys av "forskning om forskning" och högre utbildning. Däremot verkade det svårt för att inte säga omöjligt att locka fram nya pengar för att stödja detta behov, trots att flera organisationer förklarade sig beredda att vara värdar för ett nytt institut⁹. Trots de offentliga utredningarnas analyser saknades den politiska viljan att driva frågan om etableringen av ett fristående svenskt institut.

Det är i denna situation, under 1998, som fyra av de kungliga akademierna och fyra forskningsfinansierande stiftelser istället lanserar idén om att inrätta en förening för studier av forskning och utbildning. Således etableras föreningen 1999 av: Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA), Vetenskapsakademien (KVA), Vitterhetsakademien, Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen), Riksbankens Jubileumsfond (RJ), Stiftelsen för Internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) och Stiftelsen för Strategisk Forskning (SSF). Under 1999 rekryteras den verkställande direktören som börjar sin anställning den 1 januari 2000.

Föreningen ges formen av ett institut benämnt Institutet för studier av utbildning och forskning med den engelska akronymen SISTER (Swedish Institute for Studies in Education and Research). Institutet inrättas för en period om fem år. Det skall vara

---

⁹ Både KVA och Högscoleverket kandiderade för att ett institut skulle förläggas till endera organisationen.

fristående från politiska intressen och finansiera sin verksamhet genom basanslag från föreningen, genom medlemsavgifter, genom forskningsfinansierande fonder, råd och stiftelser samt genom uppdragsforskning (Ur Verksamhetsberättelsen 2001).

Föreningens operativa verksamhet drivs helt och hållet genom föreningens kansli.

Institutets portalparagraf är den s.k. ändamålsparagrafen (§ 3) som stipulerar att institutets ändamål är ”att bedriva och främja bedrivandet av studier av forskning och utbildning samt att främja debatten inom detta område”. I det följande kapitlet undersöks närmare hur denna paragraf kom att tolkas och implementeras av grundarna, styrelsen och ledningen.

3. Rekonstruktion av programteorin

En vanlig startpunkt i utvärderingar är att beskriva och förstå den s.k. programteorin, dvs. de explicita och implicita antaganden som ligger bakom att en aktivitet påbörjas och de instrument, metoder samt styrnings- och ledningsmekanismer som utvecklats för att aktiviteten skall nå de uppställda målen. Om programteorin inte är nedskrivet kan man ändå försöka att rekonstruera vissa centrala aspekter, dels för att bättre förstå aktivitetens syfte och mål, dels för att därmed kunna designa utvärderingens inriktning och uppläggning.

Som ett komplement till att rekonstruera tankarna bakom SISTER:s ”programteori” kan också något som i utvärderingssammanhang brukar kallas för ”de facto mission” beskrivas¹⁰. Med detta avses helt enkelt en analys av vad institutet faktiskt har gjort, för närvarande utför och planerna inför framtiden. Båda dessa analyser genomförs i följande avsnitt med syftet att ställa upp några kriterier för att kunna bedöma SISTER:s utfall och effekter.

En annan utgångspunkt för utvärderingen är att det ofta är föreställningar som styr en organisations handlande, inte alltid vad som görs, men väl vad som sägs. Detta kräver att utvärderingen måste bygga på en kombination av ”peer review” och intervjuer med grundare, personal och brukare.

---

¹⁰ Rip, A, 1997, The influence of the initial phases on programme dynamics i Callon, M, mfl (eds), The strategic management of research and technology evaluation of programmes. (Paris: Economica, 106-116).

Det är också viktigt att beakta de ramvillkor som kännetecknar det svenska forskningssystemet eftersom det både begränsar vad som är möjligt att utföra inom det svenska systemet och samtidigt skapar möjligheter för ett nytt institut som SISTER. Hur dessa aspekter påverkat utformning och implementering av programteorin kommenteras i den fortsatta analysen.

Grundarnas överväganden och styrelsens diskussioner

Genom att studera samtliga styrelseprotokoll, olika PM i samband med grundandet av föreningen och genom intervjuer med ledamöterna i styrelsen har vi försökt att beskriva de antaganden, överväganden och visioner som diskuterats i samband med att SISTER etablerades.

Mot denna bakgrund har vi funnit nedanstående tre överväganden som viktiga i grundarnas diskussioner om att inrätta ett nytt forskningsinstitut:

- Ett viktigt mål med att inrätta institutet har varit att fylla en lucka i den svenska forskningen om forskning, utbildning och innovationer.
- Instrumentet för detta har varit att skapa ett fristående och oberoende institut från akademi och stat för kvalificerad forskning och utredning.
- Ytterligare ett viktigt mål har varit att främja och skapa debatt inom ett viktigt och expanderande politikområde med hjälp av kvalificerade forskare med intresse och fallenhet för policyrelevant forskning.

De tre punkterna kan kvalificeras. De förebilder som diskuterats i styrelsen och som framkommit i intervjuerna är den om att kunna inrätta en svensk "think tank", som med tiden skulle kunna utvecklas till ett nationellt och internationellt välrenommerat "Institute for Public Policy", inom det forskningsområde som anges i ändamålsparagrafen.

Vi har valt att inte översätta dessa båda engelska begrepp till svenska eftersom en direkt översättning skulle kunna leda fel av vilka faktiska förebilder som föresvävade styrelsen. Styrelsen har inte haft för avsikt att skapa en tankesmedja á la Timbro eller SNS. Inte heller avsåg man att skapa en centrumbildning knutet till en

universitetsinstitution. De implicita förebilder som föresvävat styrelsen leder snarare tankarna till de policyorienterade forskningsinstitut som utvecklats i Europa. Några sådana förebilder som nämnts är det Norska NIFU, Finska VTT, det danska Analyseinstituttet för Forskning i Ålborg och de båda engelska instituten SPRU och PREST.

Det tycks som om styrelsen redan inledningsvis tagit ett brett perspektiv på institutets verksamhetsinriktning till att gälla kunskap och förståelse av forskning, utbildning och innovation samt sambanden mellan dessa och samhället i övrigt. Även företagets innovationsverksamhet identifierades som ett viktigt område för institutet att behandla. Således sägs i en bilaga (nr 13) till styrelsemötet i SSF den 9 november 1998... ”inte minst saknas mer ingående information och analys av forskning och utveckling som bedrivs utanför universitetet och högskolor. Framförallt gäller detta en stor del av näringslivets utvecklingsarbete... Den omvitnade bristen på relevant information om forskning och högre utbildning är sammanfattningsvis ofta besvärande”.

I intervjuerna och styrelseprotokollen läggs särskild tonvikt vid att skapa ett institut som är oberoende, eller snarare självständigt, från akademi och stat. I handlingarna betonas att institutet skall vara en fristående instans för kvalificerad och obunden kritisk granskning av utvecklingen inom forskning och utbildning. Självständigheten har onekligen varit ett viktigt ”raison d’être” för grundarnas motiv till att etablera ett nytt forskningsinstitut i Sverige.

Ytterligare en utgångspunkt i styrelsens tankar och förhoppningar har varit en önskan om att institutet på sikt skall kunna utvecklas till att bli en kraftfull injektion i det svenska debattklimatet om forsknings- och innovationspolitik., dvs. bli en självständig ”think tank” för kvalificerad mångvetenskaplig forskning och utredning, där problemställningarna inte enbart hämtas inomvetenskapligt utan med utgångspunkt från specifika policyproblem. En förutsättning för detta är, enligt grundarna, att institutet finner en rimlig balans mellan forskning och debatt och mellan egeninitierade projekt och olika former av uppdrag från, dels finansörerna själva, dels från andra aktörer i det svenska kunskapssystemet.

Ledningens arbete med att utforma institutet

Med utgångspunkt från de mål och visioner som funnits hos styrelsen har det varit ledningens uppgift att tolka styrelsens intentioner. Ett sätt att återigen formulera några viktiga utgångspunkter och mål kan vara att använda en klassisk uppdelning i termer av vision, mål, strategi och organisation. I de följande avsnitten beskrivs detta närmare.

Analysen i avsnittet bygger dels på dokument som tillställts utvärderarna av SISTER:s ledning, dels på olika interna PM samt intervjuer med institutets ledning och personal.

Vision

Man kan inledningsvis konstatera att arbetet med att formulera en vision för SISTER varit en kontinuerlig process som pågått allt sedan starten 1999. Under 2001 intensifierades arbetet med att formulera en vision och omfattade hela personalens medverkan. Något officiellt dokument föreligger inte ännu, utan snarare olika fragment som återfinns i opublicerade PM och i officiella skrifter som exempelvis verksamhetsberättelser och beskrivningar av forskningsprogram.

Tolkningen av dessa dokument och från samtalen med forskningsledarna skulle kunna sammanfattas i följande punkter:

- I det internationella policylandskapet kan man renodla två idealtyper. Det första är det akademiska forskningsinstitutet som ofta är associerat till ett universitet, rekryterar uteslutande akademisk personal och skriver främst för en akademisk publik. Ett exempel på ett sådant institut inom SISTER:s verksamhetsområde är det amerikanska CSHE vid Berkeley. Den andra ytterligheten är ett analys- och utredningsinstitut som inte är associerat till universitet, med blandad personal och blandade framgångskriterier som exempelvis nytta för brukarna, policyanalyser och med en väsentlig uppdragsandel. Exempel på sådana institut är det Norska NIFU och STEP. Vissa forskningskonsulter skulle kanske också kunna hänföras till denna kategori.

- Ledningens vision, som ännu inte är förankrad, är inte att renodla några av dessa typer utan att försöka skapa en kombination som "...förenar det bästa och mest intressanta i vardera" (bilaga till styrelseprotokoll). En sådan kombination förutsätter bl.a. en ny intern arbetsfördelning, karriärplanering för forskare och akademiska policyanalytiker, strategiska allianser, partnerskap för policyuppdrag och fortsatt arbete med interna rutiner (Report to the Evaluators).
- För att åstadkomma denna kombination behöver ytterligare några centrala förutsättningar föreligga: en kritisk massa av människor med olika inriktning, ett vetenskapligt arbetssätt med god trovärdighet, forskare som får stöd med att utveckla sina idéer och originalitet och som skall tillhöra det svenska och internationella forskarsamhället (Report to the evaluators).

En viktig utgångspunkt i ledningens tolkning av ändamålsparagrafen är således att försöka kombinera "policy relevance med pure research" som den verkställande direktören skriver i sin rapport till utvärderarna. Ytterligare ett sätt är att sammanfatta detta med verkställande direktörens egna ord: "In my vision the Institute should in fact house both scholars, devoted primarily to research, and analysts, focussed on short term projects" (Sid.11 Report to the evaluators).

Mål och verksamhetside

Det förekommer två viktiga begrepp i såväl intervjuer som i de olika underlagsdokumenten när institutets mål och verksamhetside skall beskrivas. Det första begreppet är kunskapssektor och det andra är kunskapssystem. I den förra ingår aktörer inom utbildning, forskning och innovation. Med den senare avses de fenomen och processer som inte fångas upp av den begreppsapparat som går under beteckningen "innovationssystem"¹¹.

Utifrån båda dessa begrepp definieras mål och verksamhetside. Således sägs i verksamhetsberättelsen att "termen kunskapssystem är det som svarar mot SISTERS breda verksamhetsområde" (VB 2001 sid. 9). I underlaget till utvärderarna uttrycks

---

¹¹ Med kunskapssystem avses nya institutionella förhållanden, nya aktörer för forskningens utförande och finansiering samt en lägre autonomi hos universitet och högskolor (Verksamhetsprogram 2002-2003).

det som "...to meet the knowledge needs of the knowledge system" (Report to the evaluators). SISTER:s uppdrag är "...att studera utbildning, forskning och innovationsprocessen i ett internationellt jämförande perspektiv" och att göra detta med "vetenskapliga metoder" (Verksamhetsprogram 2001-2003, sid.8).

Vidare sägs att "SISTER:s berättigande ligger i att identifiera, formulera och genom analys studera frågor och förhållanden som har anknytning till kunskapssystemets egna kunskapsbehov" (Verksamhetsprogram 2001-2002 sid.1).

Utifrån denna tolkning av ändamålsparagrafens intentioner i en verksamhetsidé formuleras följande tre uppgifter för institutet (Verksamhetsprogram 2001-2002). SISTER skall:

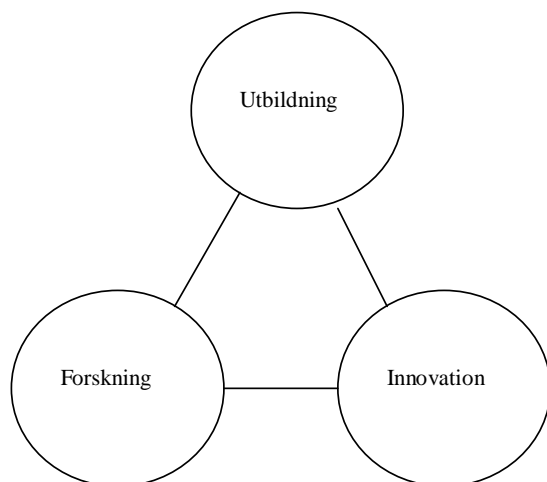
- Identifiera kunskapsbehov
- Bidra till att tillfredsställa dem
- Ta upp forskningsproblem som är av relevans för forskningssystemets aktörer, inte minst för dem som ägnar sig åt strategiska frågor och policy

Sammantaget förväntas detta leda till och återigen med den verkställande direktörens egna ord "that we hereby add to the sum total of qualified intellectual energy and reflection that is devoted to the knowledge sector" (sid. 10 Report to the evaluators).

Strategi

SISTERS logga påminner om det verksamhetsfält som skall analyseras och i figur 3.1 i illustreras de tre ben som ingår i SISTER:s verksamhetsområde nämligen, forskning, utbildning och innovation.

Figur 3.1 SISTER:s tre verksamhetsområden

I ett institut som SISTER manifesteras strategien till stor del i valet av verksamhetsområden och hos de människor som är verksamma inom det specifika forskningsområdet. I tabell 3.1 beskrivs därför innehållet i det verksamhetsprogram som togs av styrelsen 2001 och som gäller till utgången av 2003.

Tabell 3.1 SISTER:s Programområden, 2001-2003

Programområde	Delprogram
<u>Programområde 1:</u> Den tertiära utbildningssektorns tillväxt och förändring	<ul style="list-style-type: none"> • Högskoleutbildningens diversifiering • Livslångt lärande på högskolenivå • Akademiska professioner i förändring • Drivkrafterna i högskolesystemet
<u>Programområde 2:</u> Det nya forskningslandskapet	<ul style="list-style-type: none"> • Doktriner och modeller i statlig FoU • Finansiärer och andra intermediära organisationer • Forskningsgruppers strategier
<u>Programområde 3:</u> Kunskapssamhällets produktionsmiljöer	<ul style="list-style-type: none"> • Kulturen i kunskapssamhället • De nya produktionsmiljöerna – dynamiska effekter • Vetenskapens arkitektur
<u>Programområde 4:</u> Forskningen, innovationerna och näringslivet	(under utformning)
<u>Programområde 5:</u> Metodutveckling och utvärdering	(inga delprogram)
Gemensamma uppgifter	Årskonferens, årsbok, seminarieverksamhet, skriftutgivning, nyhetsbrev och nätverksbyggande

Källa: Kunskapssystem i förändring, 2001, SISTER

Verksamhetsprogrammet togs i styrelsen i januari 2001. Programmet utmärks av ”*a rather sharp division between self-initiated research and commissioned projects initiated by external agencies. This division can at least partly be explained by the statues but also by early discussions in the board on the need to spend the first couple of years on establishing authority and scientific quality and on carving out an independent identity for the new institute.*” (sid 2 i Report to the evaluators).

Det har framkommit i intervjuerna att ledningen från början valt en tämligen bred strategisk forskningsansats. Argumenten för detta har varit, dels att täcka ändamålsparagrafens intentioner och styrelsens önskningar, dels som en lämplig utgångspunkt för ett nytt institut givet det ramar som karakteriserar det svenska forskningsfinansieringssystemet. Här har nämnts den nya rådsliknande struktur för finansiering av forskning som etablerats under början av 2000-talet och en bedömd brist på pengar för policyrelevant forskning i det svenska systemet.

Aktiviteter, utfall och effekter

Den sista komponenten i beskrivningen av programteorin och det vi kallar ”de facto mission” utgörs av en översiktlig beskrivning av de aktiviteter, utfall och effekter som SISTER producerat under de första fyra åren. I tabell 3.2 sammanfattas detta på ett komprimerat sätt och bygger på de underlagsmaterial som tillställts utvärderarna. Man bör naturligtvis komma ihåg att de konkreta effekterna av SISTERs verksamhet på exempelvis den faktiska politikutformningen med nödvändighet ligger längre fram i tiden, underlaget i tabellen hänför sig därför till att beskriva aktiviteter och utfall under perioden 2000-2002.

Tabell 3.2 Aktiviteter, utfall och effekter under perioden 2000-2002

Aktiviteter	Utfall	Effekter
<ul style="list-style-type: none"> • 15 forskningsprojekt (1 600 000 €) • 15 uppdrag (260 000 €) • Övrigt (30 000 €) • Cirka 9 ansökningar i pipeline • Cirka 15 olika uppdragsgivare • 12-15 forskare och forskningsassistenter • 8 grundare i föreningen och 6 nya medlemmar under 2001 	<ul style="list-style-type: none"> • 9 Böcker (6 nya under 2003) • 15 WP • 2 böcker publicerade internationellt • 5 monografier (4 nya under 2003) • 4 internationellt publicerade artiklar • 30 övriga publikationer • 9 utvärderingar • 15 seminarier • 15 artiklar i dagspress • 1,36 M€ i extern finansiering 	<ul style="list-style-type: none"> • Etablerat sig som ett institut inom forskningsområdet • Etablerat en ny mötesplats för intresserade av forsknings-, utbildnings- och innovationspolitik genom bland annat seminarier

Källa: Sammanställning från olika underlagsmaterial

Man kan således konstatera att SISTER i utgången av 2002 har 12 anställda varav fyra seniora forskningsledare. Man har flyttat in i nya lokaler på KTH Campus. Under 2001 uppgick kostnaderna exklusive avskrivningar till ca 9,4 MSEK, vilket var en fördubbling jämfört med året innan. Föreningen har för närvarande 14 betalande medlemmar. Institutet har en basfinansiering för fem år från grundarna som uppgår till 2,1 MSEK. Föreningens medlemmar bidrar med 0,7 MSEK. Därutöver finansieras institutet med projektmedel och andra externa bidrag som uppgår till 68 procent av den totala omsättningen.

Sammanfattning

Syftet med avsnittet har varit att beskriva den verksamhetside som föresvävat grundarna, ledningens tolkning av detta i mål, strategier och organisation samt de aktiviteter och utfall som SISTER genomfört under perioden 1999-2002. Vi har kallat detta att rekonstruera programteorin bakom SISTER:s etablering och verksamhet under de första fyra åren. Detta kan sammanfattas på följande sätt:

Ändamålsparagrafen: "att bedriva och främja bedrivandet av studier av forskning och utbildning samt att främja debatten inom detta område"

Verksamhetsidé: "tillgodose kunskapssystemets kunskapsbehov"

Uppdraget: ”att studera utbildning, forskning och innovationsprocessen i ett internationellt perspektiv och att göra detta med vetenskapliga metoder”

Det är denna programteori som granskas och utvärderas i de följande tre kapitlen.

4. Internationell utvärdering av SISTER

Ett viktigt led i utvärderingen har varit genomförandet av en ”peer review” kring institutets mål, strategi, verksamhet och organisation. Syftet med detta var att bidra med underlag för Technopolis granskning och utvärdering av SISTER. De tre internationella experterna hade tillställts material dels från Technopolis, dels från SISTERs ledning. Under en hel dag på SISTER fick de ta del av presentationer av de fyra forskningsledarna och intervjuer med några personer ur SISTER:s personal (se bilaga 1).

Syftet med den internationella expertpanelen har emellertid inte varit att genomföra en traditionell vetenskaplig granskning av de olika projekten. Istället har panelens expertis och erfarenheter använts för att granska och kommentera SISTER:s verksamhetsidé, strategi, och verksamhetsformer. Dessutom har det varit viktigt att få panelens synpunkter på den fortsatta utvecklingen av SISTER.

Panelens arbete organiserades runt tre frågor:

- Mot bakgrund av den programteori som beskrivits i det föregående kapitel ombads panelen att ta ställning SISTERs *måluppfyllelse* hitintills.
- Vidare ombads panelen att ta ställning till frågan om SISTER gjort rätt saker (*relevans*) och vilken *additionalitet* till den svenska forskningen om forskning, utbildning och innovationer som SISTER bidragit med.
- Panelen ombads också att kommentera och ge synpunkter på verksamhetens former och inriktning samt ge rekommendationer inför Institutets fortsatta utveckling.

I de följande avsnitten redogörs för panelens synpunkter.

Några övergripande kommentarer

SISTER har funnits i närmare 4 år. Det är förmodligen aningen för tidigt att genomföra en helt rättvis utvärdering av ett nytt institut som SISTER, framförallt vad gäller att göra bedömningar av de eventuella effekter som SISTER skapat under dessa inledande år. Panelen menar att det tar minimum tre år för att rekrytera kompetenta forskare, starta upp relevanta forskningsprojekt och att få resultaten publicerade. Om man dessutom ska få ett genomslag i samhällsdebatten tar det ytterligare ett antal år i anspråk, då institutet och dess medarbetare ska etablera både vetenskaplig legitimitet och opinionsmässig trovärdighet. All erfarenhet visar att detta tar tid.

Det är närmast en truism att påstå att den övergripande finansieringsstrukturen delvis bestämmer en organisations strategiska inriktning och valmöjligheter. Panelen menar därför att med den relativt låga basfinansiering som förelegat är det orealistiskt att tänka sig att institutets ledning kan välja en särskilt strategisk ansats när det gäller verksamhetsidé och verksamhetsformer. Under den finansieringsregim som förelegat är det nästan ofrånkomligt att strategien inte kan bli annat än en ”anpassning efter omständigheterna” när det gäller rekrytering av forskare och val av forskningsprojekt. En konsekvens av att arbeta under sådana förhållanden är att ledningen får ta de forskare som är intresserade av att starta på ett nytt institut och som i bästa fall kan ta med sig en projektportfölj som både är intressant, relevant och av god vetenskaplig kvalitet. Det tycks också som om denna utveckling kännetecknat SISTER:s verksamhet under de första åren. I de följande avsnitten undersöks innehållet och effekterna av denna ”opportunistiska strategi” för verksamheten.

Bedömning av verksamhetsidé och uppdragsformulering

I kapitlet 3 redovisades några av de antaganden och tankar som legat bakom SISTERs verksamhetsidé och som formulerats av ledningen som: ”to meet the knowledge needs of the knowledge system”. SISTER:s uppdrag ”är att studera utbildning, forskning och innovationsprocessen i ett internationellt jämförande perspektiv” och att göra detta med ”vetenskapliga metoder”. Panelen har följande synpunkter på denna tolkning av ändamålsparagrafens intentioner:

- Det råder allmän enighet bland panelens medlemmar om att formuleringen av verksamhetsidéen är för bred och för vag för ett institut med SISTER:s storlek och

finansieringssituation. Panelen anser att uppdragsformuleringen är mer specifik, men också väldigt ambitiös givet den finansieringsregim som föreligger.

- Enligt SISTER skall verksamheten fotas på tre ben nämligen, utbildning, forskning och innovation. Ett bakomliggande antagande är att det föreligger stora synergier mellan dessa tre områden. Detta antagande finner panelen i dess nuvarande form inte vara tillräckligt utvecklat och därför inte heller riktigt övertygande. Med den nuvarande personalsammansättningen och finansieringssituationen är institutet dessutom underkritiskt för att kunna leva upp till en sådan bred verksamhetsidé. Panelen menar dessutom att det föreligger relativt lite belägg för att det förekommer interaktion och samarbete mellan institutets forskare för att skapa de eftersträvade synergier mellan de tre verksamhetsområdena. Ett undantag har dock arbetet med boken det Nya forskningslandskapet utgjort.
- I såväl den presentation som hölls för ledamöterna liksom i underlagen kan panelen finna belägg för att en ”opportunistisk strategi” förelegat. Det är således panelens bedömning att det inte funnits en klar strategi och/eller tydliga prioriteringar i såväl rekrytering som val av forskningsområden. Samtidigt påpekar panelen att detta till viss del är ofrånkomligt, givet den låga basfinansieringssituationen. Detta är dessutom en fråga som ledningen i högsta grad är medveten om. Man kan tillägga att den verkställande direktören i en bilaga till ett styrelsemöte skriver: ”Min slutsats är att den verksamhetsidé som ligger till grund för den nuvarande verksamhetsplanen att studera utbildning, forskning och innovationsprocessen är svår att förverkliga på ett högkvalitativt sätt inom nuvarande ekonomiska ramar” (Bilaga till Styrelseprotokoll 2002).
- Panelen menar också att vissa viktiga grundförutsättningar nu är på plats för att kunna driva institutet på ett effektivt sätt och vissa viktiga målsättningar har uppnåtts. Således har SISTER etablerat sig som en viktig nationell aktör inom forskningsområdet, en framgångsrik rekrytering av seniora forskare har genomförts och SISTER har genom de nya lokalerna på Campus KTH etablerat

sig som en ny mötesplats för såväl en akademisk publik som olika brukare av institutets kunnande och tjänster.

Panelen konstaterar således att SISTER anammat en delvis opportunistisk verksamhetside och strategi. Som kommer att visas i de följande avsnitten får detta konsekvenser för frågan om SISTER:s bidrag till ”forskning om forskning” och högre utbildning och det mervärde som SISTER skapat under de inledande åren.

Strategi, mervärde och additionalitet

Vilket mervärde har SISTER skapat? För att svara på frågan har panelen noggrant granskat valet av forskningsområden, de aktiviteter/resultat som hitintills genererats samt den rekryteringsstrategi som kännetecknat SISTER.

Forskningsprogram

Panelen har redan ovan framfört synpunkter på den breda verksamhetsidé och den svåra ekvation som föreligger för att få ihop intressanta verksamhetsformer mellan de tre benen i pallen utbildning, forskning och innovationer givet de finansiella förutsättningar som SISTER arbetar under. Men det är en minst lika svår uppgift att under varje programområde nå upp till den vision och verksamhetside som SISTER eftersträvar. Ett exempel från området högre utbildning får belysa resonemanget.

I ett internationellt perspektiv består forskningen om högre utbildning av ett brett och mångfasetterat forskningsfält (se även kapitel 4). Ett exempel på de forskningsteman som brukar förknippas med området högre utbildning beskrivs nedan i tabell 3.2.

Tabell 3.2 En beskrivning av olika delområden inom forskningsområdet högre utbildning

- "Studies of the organisation, steering, management and financing of higher education systems and institutions"
- "Studies of academic staffing, academic careers and academic work"
- "Studies of relationships between higher education institutions and industry/region and society at large"
- "Recruitment to higher education, the flow of students through the system and study conditions"
- "Quality assessment"
- "Studies of the curriculum, the relationship between theoretical and practical knowledge transmission, the teaching of students and student learning"
- "Higher education and the labor market"
- "Internationalisation and globalization of higher education"

Källa: Sammanställning av Svein Kyvik, NIFU

Genom att studera SISTER:s publicering inom området högre utbildning menar panelen att det förefaller som SISTERs aktiviteter och output legat i de två första forskningsområdena, även om SISTER bedrivit en viss och begränsad verksamhet i några av de övriga forskningsområdena. Dessutom har viss forskning genomförts inom det område som går under det internationella begreppet "secondary level".

Med utgångspunkt från ändamålsparagrafen och verksamhetsidén ter sig prioriteringen som riktig, men samtidigt som svår att bedriva på ett professionellt sätt mot bakgrund av SISTER:s förutsättningar. Dels arbetar för närvarande endast en person med sin huvudsakliga tyngdpunkt inom detta fält, dels förefaller som om det föreligger ett begränsat samarbete mellan den som är ansvarig för området och de andra forskningsledarna. Som bl.a. visas i nästa kapitel klarar inte ens de största instituten som NIFU och Kassel att med en personalstryka om 20-25 täcka alla områden. Panelens erfarenhet är att det behövs en forskargrupp om 3-5 personer för

att framgångsrikt kunna bygga upp en stark och internationellt inriktad forskning inom ett specifikt delområde.

Den opportunistiska strategien får således återigen konsekvenser för hur SISTER hanterar ett enskilt forskningsområde. Detta visar sig också i hur ledningen avser att tackla exempelvis innovationsområdet. I underlagen beskrivs en lång lista över olika tänkbara forskningsområden som SISTER skall arbeta med. Återigen kräver emellertid detta en tämligen stor grupp av forskare eller så måste forskningsområdet preciseras noggrannare. Panelen är medveten om att det varit svårt att rekrytera forskare inom området. SISTER har emellertid nu anställt en forskningsledare och aviserat ett närmare samarbete (kanske en strategisk allians med KTH:s institution för industriell organisation) något som också panelen välkomnar. Likväl menar panelen att en prioritering och koncentration även inom detta område måste diskuteras.

På samma sätt har de övriga forskningsprogrammen analyserats med följande kommentarer:

- Det forskningsprogram som leds av Ulf Sandström är det mest imponerande i termer av samhällsrelevans och vetenskaplig höjd. Den output som genererats är både policyorienterad och av hög vetenskaplig kvalitet. Projektet och boken om det Nya forskningslandskapet har även fått ett stort genomslag i debatten. Flera nya uppslag finns som panelen bedömer ligga inom SISTER:s huvudfåra. Återigen frågar man sig emellertid om den kritiska massan föreligger för att orka med att kunna leverera både relevant och hög vetenskaplig forskning framledes.
- Forskningsprogrammen om den högre utbildningen har delvis behandlats ovan, men kräver några ytterligare kommentarer. Panelen har intrycket att området, där Sverige har stolta traditioner, befinner sig i en delvis svår situation. Det finns ett svagt intresse för studier om högre utbildning kanske särskilt med inriktning mot olika former av policyproblem. Detta har bl.a. kommit till uttryck i svårigheter att få forskningsanslag och i att få uppdrag från olika finansiärer. Panelen konstaterar också att just detta forskningsområde i viss mån levit isolerat från övriga områden inom SISTER. Eftersom den ansvarige för forskningsområdet kommer att gå i

pension om några år måste ett beslut tas om dess status och inriktning i den fortsatta utvecklingen av SISTER.

- En tredje forskningslinje rör programområdet kunskapssamhällets produktionsmiljöer och framförallt delprogrammet Kulturen i kunskapssamhället. Ett stort forskningsanslag har genererat flera publikationer där Henrik Karlssons bok fått ett stort genomslag. Under 2002 har Anders Ekström rekryterats som forskningsledare med ansvar för bl.a. projektet "Science, media and the public". Panelen konstaterar således att SISTER med detta projekt lägger ett fjärde forskningstema till de tre andra som SISTER redan bedriver. Återigen anser man detta vara en konsekvens av den opportunistiska strategin.

Forskningsoutput

Som noterats i kapitel 3 har SISTER producerat ett 70-tal publikationer under sin relativt korta existens. Detta finner panelen vara tillfredsställande under den uppbyggnadsfas som SISTER varit i, även om man konstaterar att stor del av publikationerna är sådant som kommit med rekryteringen av enskilda forskare och således föregår SISTERs verksamhet. Panelen har emellertid också konstaterat följande:

- En stor del av publikationerna är på svenska. Detta är acceptabelt i ett inledningsskede, men om SISTER skall få en internationell trovärdighet, i enlighet med intentionerna i ändamålsparagrafen, borde en större andel i framtiden skrivas på engelska.¹² Panelen konstaterar också att den svenska produktionen ligger i linje med ändamålsparagrafens intentioner.
- Man konstaterar vidare att SISTER bara publicerat 4 artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Enligt underlagen har den verkställande direktören satt upp som mål att publicera 2 internationellt publicerade artiklar per år. Panelen finner antalet internationellt publicerade artiklar vara i det lägsta laget för ett institut med SISTER:s storlek. Också det uppsatta målet är för snålt tilltaget. I ett institut som exempelvis SPRU räknar man med att varje forskare producerar minst en

---

¹² I redovisningen för panelen återfinns två engelska böcker, men dessa har inte startats som forskningsprojekt vid SISTER.

internationellt publicerbar artikel per år. Detta skulle i SPRU:s fall innebära minst 40 publicerade artiklar per år.

- Panelen konstaterar också att det i publikationsförteckningen finns rapporter som publicerats av andra forskare. Detta behöver inte alltid vara negativt, men ger ändå intrycket i uppstartningsfasen att som en av utvärderarna uttryckte det ”scraping the barrel and the effects in terms of external perceptions is almost counterproductive”.
- Det har inte ingått som en central uppgift i utvärderingen att granska SISTERs vetenskapliga produktion i detalj. Utvärderarna fick dock som uppgift att inom sitt respektive specialområde läsa och kommentera de viktigaste engelska bidragen och vissa av de svenska. Men det bör påpekas att panelen inte har läst SISTER:s samlade produktion. Den sammanfattande bedömningen är dock att bidragen och kvalitén tycks vara något ojämn. Man konstaterar att Sandströms projekt är både policyorienterade och av hög vetenskaplig kvalitet. Inom området högre utbildning menar panelen att SISTER producerat arbeten som faller väl in i SISTER:s uppdrag.

Organisation och ledning

På kort tid har SISTER satt upp en ny organisation, flyttat in i nya lokaler och rekryterat kvalificerade forskare och forskningsassistenter. Detta finner panelen både vara föredömligt och imponerande i uppbyggnaden av ett nytt forskningsinstitut. I tabell 3.3 nedan beskrivs antalet anställda i olika befattningar och personalens kompetensprofiler.

Tabell 3.3 Anställda och kompetensprofil vid SISTER

Personal	Bakgrund
Verkställande direktör	Historiker (3)
3 forskningsledare	Musikvetare (1)
1 forskare	Pedagoger med inriktning mot högre utbildning (2)
4 post doc	Ekonomer (2)
1 doktorand	Ekonomisk geografi (1)
2 assistenter	Statvetenskap (1)
1 informationsansvarig	Antropologi (1)
3 personer är tjänstlediga	Samhällsvetare (2)

Källa: Underlag från SISTER.

- Mot bakgrund av ändamålsparagrafen och verksamhetsidén konstaterar panelen att det föreligger en viss slagsida hos personalen åt humaniora. Liknande institut utomlands har exempelvis fler personer med bakgrund i industriell organisation eller samhällsvetare med bakgrund i ”policy studies” eller teknikens effekter på samhälle och företag.
- Mot bakgrund av personalens nuvarande kompetensprofil finner panelen att forskningsledare och forskare har en forskningsinriktning som delvis är för smal och för akademisk för att stämma in med de intentioner som uttrycks i ändamålsparagrafen, verksamhetsidén och uppdragsformuleringen. Panelen menar att den genomgång av forskningsområdet som gjorts och innehållet i forskningsprogrammen stöder denna slutsats.
- Panelen konstaterar vidare att SISTER för närvarande bara sysselsätter en doktorand. I förhållande till att det finns fyra erfarna forskningsledare är detta på lång sikt en ohållbar situation. (Här bör man dock ha i åtanke de särskilda begränsningar som de svenska forskningsinstituten opererar under). Att anställa flera doktorander har under alla omständigheter en rad positiva effekter. Fler doktorander ökar kontakter med andra institutioner som bedriver forskning och utbildning i området. Det kan också hjälpa till att åstadkomma den nödvändiga kritiska massan och storleken på forskargrupper. Fler doktorander skapar också en framtida kompetensförsörjning och kontinuitet i utvecklingen av SISTERs verksamhetsområden. En tillräcklig bas med doktorander som senare utvecklas till färdiga doktorer är självfallet de bästa spridarna av kunskap och kännedom om forskningsområdet i samband med att de får andra befattningar.
- Panelen har också reagerat på den något höga personalomsättningen under de första åren. SISTER har för närvarande fyra post-doc, men fem har redan lämnat institutet. Alla har dessutom gått till olika universitet och till mera renodlade forskningsinstitutioner. Ingen har exempelvis lämnat för en mer policyorienterad

befattning. Återigen ger detta visst belägg för den grundforskningsinriktade profil som för närvarande kännetecknar SISTER.

- SISTER har under de första åren haft svårt att få administrativa och ekonomiska rutiner på plats. Det verkar dock som om detta nu har lösts. Man kan dock nämna att avsaknaden av dessa rutiner har inneburit att arbetsmiljön av flera bland personalen tidvis upplevts som mycket ansträngd.

Sammanfattande synpunkter på måluppfyllelse, mervärde och organisationseffektivitet

Måluppfyllelse

All vår början bliver svår. Detta gäller naturligtvis även när man så här i inledningen av 2000-talet, dels skall etablera ett nytt forskningsinstitut i Sverige, dels i ett område som både skall vara policyrelevant och tvärvetenskapligt. Som bekant har den svenska institutssektorn haft låg status och problemorienterad forskning setts med misstro i en tid där begreppet nyfikenhetsforskning lanserats som akademiskt ideal.

Mot denna bakgrund får man betrakta det faktum att SISTER finns på plats i nya och ändamålsenliga lokaler, att 12 kvalificerade forskare och forskningsassistenter rekryterats och att SISTER förmått producera en tillfredsställande mängd artiklar och böcker som en god prestation. SISTER har därför uppfyllt vissa av de mål som satts upp av grundarna och påbörjat en process med att formulera ändameningen i ändamålsparagrafen.

Panelen menar således att en del av grundarbetet har utförts på ett tillfredsställande sätt under de första åren. Men fundamentet skall fyllas med innehåll, flexibilitet och uthållighet i en tid med ökande konkurrens om uppmärksamhet och finansiering. I detta perspektiv har panelen funnit vissa brister i arbetet.

- Panelen anser att SISTERs tolkning av ändamålsparagrafen är för bred för ett tämligen litet institut som SISTER, särskilt mot bakgrund av den låga basfinansiering som föreligger. Det är ofrånkomligt att framtiden kräver en

prioritering av forskningsområden på ett bättre sätt än vad som hitintills kunnat göras.

- Den låga basfinansieringen har lett till en opportunistisk strategi som premierat en pragmatisk syn på val av forskningsområden och en alltför akademisk forskningsinriktning för att riktigt överensstämma med ändamålsparagrafens intentioner. Återigen innebär detta ett behov av prioritering och koncentration inför fortsättningen.
- SISTERS vision är att kunna positionera sig mellan den renodlade forskningsinstitutionen och den kvalificerade utredningsinstitutionen eller forskningskonsulten. Panelen tror att detta är möjligt, men saknar å andra sidan i dagsläget rent konkreta beskrivningar vad detta egentligen innebär. Vilka förebilder har ledningen tänkt sig? Vilka konsekvenser för strategi, forskningsområden och organisation kommer det att konkret innebära?
- Måhända är en förklaring till denna brist på konkretion att det föreligger ett stort gap mellan forskning och policyrelevant forskning och därmed många tänkbara organisationsformer. Panelen anser att SISTERS verksamhet för närvarande ligger för långt mot en renodlad forskningsinstitution. Detta medför att det föreligger risk för kritik att SISTERS forskning lika väl kan utföras på en universitetsinstitution. Om detta är fallet så når inte SISTER fram till grundarnas intentioner.
- Det finns vissa tendenser till att SISTER utgår från en ganska traditionell syn i synen på vad som konstituerar policyrelevanta frågor. Denna syn har många likheter med en s k ”Science-push-model”. Återigen är detta troligen en konsekvens av den opportunistiska strategien som medför att projekten i allt för stor utsträckning startar från ett inomvetenskapligt perspektiv snarare än att försöka finna svar på samhällsrelevanta frågor.

Mervärde och additionalitet

- Som forskningsportföljen ser ut idag och den forskning som hitintills producerats menar panelen till stor del hade kunnat utföras på en traditionell universitetsinstitution. I skrivningar och policydokument finns avsiktsförklaringar att arbeta tvär- och mångvetenskapligt. I praktiken kan panelen inte se att det förekommit särskilt mycket synergier mellan olika forskningsledare eller samarbeten, annat än i undantagsfall.
- Det är också panelens uppfattning att ett viktigt motiv bakom grundarnas intentioner att sätta upp SISTER har varit att upprätta ett fristående och oberoende institut som utför forskning som inte görs vid en traditionell universitetsinstitution. Tyvärr måste panelen konstatera att inga av dessa förutsättningar ännu tycks vara uppfyllda. Den låga basfinansieringen har medfört att SISTER tvingats till en pragmatisk och föga strategisk forskningsstrategi. Detta leder i sin tur till forskning som lika väl hade kunnat utföras inom universitetsinstitutionens hägn.
- Det tycks som om ledningen åtminstone nu i början gjort ett val mellan att ha en internationell påverkan och ett nationellt policyfokus. Detta kan vara en förklaring till den starka publiceringen på svenska. Samtidigt tycks det som om SISTER:s skrifter uppmärksammats, men inte ännu givit någon påverkan på politikutvecklingen. Vi vill emellertid betona att påverkan på politikens utformning och agenda kräver en lång tid och ofta sker på ett indirekt sätt. Det finns ofta en orimlig förväntan hos finansörer att tankesmedjor och policyinstitut skall generera snabba effekter, men detta uppstår först när institutet skapat trovärdighet och legitimitet i forskarsamhället och bland beslutsfattare.
- Mot bakgrund av presentationer och innehållet i forskningsprogram samt enskilda forskningsprojekt menar panelen att SISTER inte ännu har ett klart begrepp om vilka som är de egentliga mottagarna och brukarna av SISTERs kunskap och kompetens. Detta kan vara en förklaring till den tämligen låga policyrelevans inom vissa områden i SISTERs forskning som panelen kunnat observera.

Organisation och ledning

- SISTER vill kunna vara verksamma inom de tre fälten, utbildning, forskning och innovation. Med en personalstyrka på 10-12 forskare är detta för ambitiöst. Som visas i kapitel 5 så har exempelvis NIFU 20-25 forskare enbart inom området högre utbildning. Med den breda verksamhetsidé som SISTER har måste antalet anställda gå upp för att nå en kritisk massa, något panelen ser som svårt givet de finansiella förutsättningarna.
- SISTER har rekryterat ett antal kvalificerade forskningsledare och forskningsassistenter. Samtidigt konstateras att den opportunistiska strategien även får genomslag i rekryteringsmönstret. Panelens bedömning och jämförelser med liknande institut medför att forskningskompetensen på SISTER bedöms vara för smal och för akademisk för att stämma in på ett modernt och internationellt konkurrenskraftigt policyinstitut.
- De flesta nystartade företag och organisationer genomgår en rad födslovåndor. SISTER:s första 4 år utgör inget undantag i detta avseende. Måhända är födslovåndorna i kombination med bristen på prioritering och koncentration en förklaring till den något höga personalomsättningen, den låga integrationen mellan olika forskare och gnisslandet i utvecklandet av de administrativa rutinerna.

5. Internationell jämförelse

Ett sätt att få ytterligare perspektiv på SISTER:s aktiviteter och output är att jämföra med andra institut eller institutioner i Europa. Man kan redan inledningsvis konstatera att inom just området forskning om forskning, utbildning och innovation är den fristående institutsformen som SISTER valt relativt ovanlig¹³. Den vanligaste formen är en centrumbildning, institution eller institut som är en del av universitetets organisation. I de nordiska länderna däremot är institutsformen representerad i form av det Norska NIFU, men med en relativt stor statlig grundfinansiering. I Finland finns en avdelning inom VTT med ansvar för forskning om forskning och innovation (VTT Technology Group). I Danmark finns Analyseinstituttet for Forskning i Århus.

---

¹³ Man kan samtidigt konstatera att institutsformen är vanligare i mera traditionella nationalekonomiska forskningsinstitut. Några exempel är Brookings i USA och Institute for Fiscal Studies i Storbritannien.

I de følgende avsnitten beskrives tre europeiske og ett nordisk institutt med utgangspunkt fra de spørsmål som behandlet i den internasjonelle utvärderingen. Underlaget til dette avsnitt har framforalt gjort gjennom ”desk-research” som fulgt opp med telefonsamtal med ulike foreträdare för institutten. Vi har varit pragmatiska i urvalet, men försökt att välja institutt som bedriver forskning och opinionsbildning inom SISTER:s verksamhetsområden. Med dessa utgångspunkter har vi valt att analysera Center for Higher Education Policy Studies at Twente University (CHEPS, NL), Wissenschaftliches Zentrum für Berufs- und Hochschulforschung, Universität Gesamthochschule Kassel (D), Institute for Studies in Research and Higher Education, (NIFU, N) och Science and Technology Policy Research, University of Sussex, (SPRU, UK).

Verksamhetside

SISTERs officiella verksamhetsidé uttrycks i ändamålsparagrafen som ”att studera utbildning och forskning och innovationsprocessen samt att främja debatten inom detta område” (paragraf 3). Ledningen har tolkat detta genom att säga att SISTER tillgodoser kunskapssystemets kunskapsbehov och uppdraget har formulerats som...”att studera utbildning, forskning och innovationsprocessen i ett internationellt jämförande perspektiv” och att göra detta med ”vetenskapliga metoder”.

I tabell 5.1 sammanfattas de officiella ”mission statements” som återfinns inom de olika institutten.

Tabell 5.1 Exempel på verksamhetsidé i fyra jämförelseinstitut

CHEPS	KASSEL	NIFU	SPRU
CHEPS produces and disseminates knowledge with respect to higher education policy, especially at the system and institutional level. CHEPS contributes to the advancement of the study of higher education as well to the development of theory grounded in the disciplines as means of	Das Wissenschaftliche Zentrum gehört zu den wenigen Forschungseinrichtungen an europäischen Universitäten, die eine ausreichende Größe haben, um sich mit vielfältigen Fragen von Hochschule und Gesellschaft zu befassen. Es sieht seine Aufgabe darin, zur Entwicklung von	NIFU skall være et ledende og anerkjent senter for studier av forskning og utdanning. Institutets kjernevirksomhet er studier av kunnskaps- og kompetensutvekkling i et internasjonalt perspektiv. Gjennom statistikk, forskning, evaluering og utredningsvirksomhet	SPRU's mission is to deepen understanding of the place of science, technology and innovation in the global economy for the benefit of government, business and society. - to advance understanding of the relationship between STI developments and society through

<p>increasing understanding of institutional, national and international issues that bear on higher education”</p>	<p>Theorien und Methoden in Distanz zu den Tagesfragen der Hochschulentwicklung beizutragen, jedoch zugleich wissenschaftliche Grundlagen für praktische Entscheidungen über die Zukunft des Hochschulwesens zu gewinnen</p>	<p>skal NIFU være en uafhængig og kritisk kunnskapsprodcent, og en offensiv premissleverandør for forsknings- og utdanningspolitiske beslutninger på ulike nivåer.</p>	<p>pioneering multidisciplinary research</p> <ul style="list-style-type: none"> - to generate new empirical data, methods, concepts and theories which explain the role of STI in the economies of the world - to deliver postgraduate training which provides the analytical and practical skills needed to understand and respond to the STI challenges of the future - to advise those concerned with the development and implementation of science and technology policy and those seeking to manage science and technology in society - to work with firms, policy-makers and civil society to develop the tools and techniques needed to manage STI for purposes of competitiveness, sustainable development and social well-being
--	--	--	--

Man bör inledningsvis notera att de olika instituten har varit verksamma betydligt längre än SISTER och därför troligen haft anledning att precisera och avgränsa sin roll i respektive kunskapssystem (för att använda SISTERs begrepp på verksamhetsområdet). Således grundades CHEPS 1984, KASSEL 1978, NIFU i mitten av 50-talet och SPRU 1968.

Med utgångspunkt i ovanstående verksamhetsförklaringar kan man notera följande:

- SPRU:s ”mission statement” har vissa likheter med SISTER:s. I SPRU ingår emellertid inte studier av den högre utbildningen. De övriga instituten är renodlade institut för studier av forskning och av den högre utbildningen.
- Om man jämför SISTER:s verksamhetsidé och uppdragsformulering med de fyra övriga framstår den som något vag och bred. I CHEPS sägs...” to produce and disseminate knowledge to higher education policy, especially at the system and institutional level” . SPRU har fem mycket specifika punkter som preciserar den övergripande verksamhetsidén. I Kasselinstitutet sägs... ”Das wissenschaftliche Zentrum gehört zu den wenigen Forschungseinrichtungen...die eine ausreichende Grösse haben, um sich mit vielfältigen Fragen von Hochschule und Gesellschaft zu befassen”. NIFU...”skall vaere et ledende or anerkjent senter for studier av forskning og utdanning”.
- I de olika institutens formuleringar ser man klara hänvisningar till policyfrågor. CHEPS producerar kunskap to ”higher education policy”, NIFU skall vara ” en offensiv premissleverandör för forsknings- og uttanningspolitiske beslutninger på ulike nivåer” och SPRU skall ... ”provide research to the benefit of government, business and society...to advise those concerned with the development and implementation of science and technology policy and those seeking to manage science and technology in society”. Kanske är det Kasselinstitutet, åtminstone i sin officiella verksamhetsformulering, som ligger närmast den klassiska universitetsinstitutionens verksamhetsbeskrivning.
- Man kan vidare se att det endast är NIFU som har en klar statistikproducerande funktion. Men i de tre övriga instituten betonas att forskningen skall fotas på en god empirisk grund vilket bl.a. medför att man prioriterar arbetet med att utveckla nya databaser.

Forskningsprogram

Vi gjorde tidigare en uppdelning i verksamhetsidé och ”de facto mission”. Med det senare avses det faktiska arbetet med bl.a. olika forskningsfrågor. I viss mån kan detta belysas med valet av forskningsområden. På samma sätt som ovan visar tabell 5.2

några exempel på de verksamhetsområden som respektive institut är verksamma i. Vi har inte tagit med alla delprojekten utan illustrerar enbart vissa rubriker.

Tabell 5.2 Exempel på forskningsområden i fyra utländska institut

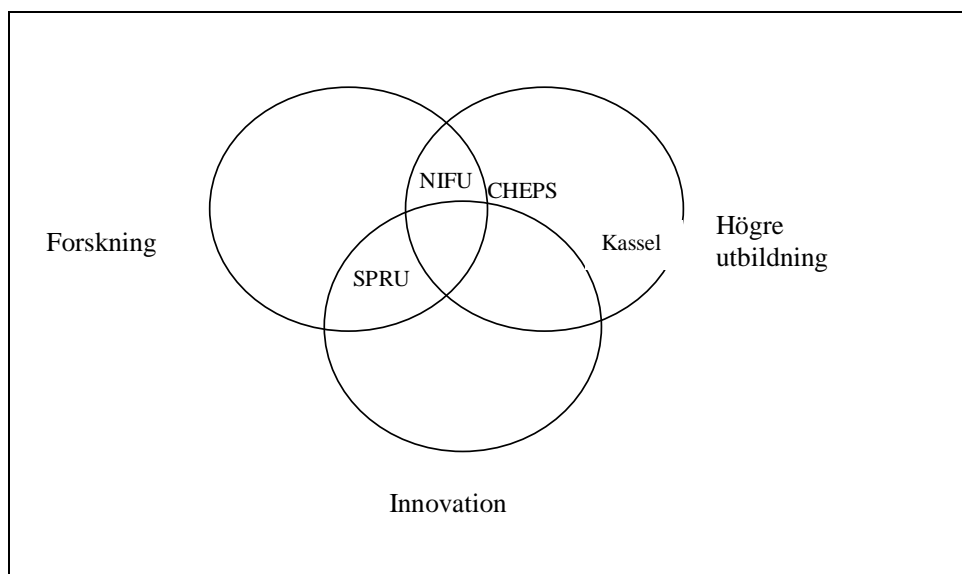
Kommentar [ED1]:

CHEPS	KASSEL	NIFU	SPRU
Renegotiating the frame of control:	Meta-analyse der mehrstufigen Verfahren für die evaluation von Lehre und Studium	R&D Statistics and Resource Analyses	Firm and Industry Innovation in New Technologies:
- Academies in the 21 st century	Internationalisierung der Hochschulen	Science Policy Studies	- Strategy, structure and dynamics of innovating firms
- An institutional comparison of higher education legislation in the NL, F and D	Entwicklung von Instrumentarium zur Durchführung von Absolventenstudien	Institutions of Higher Education	- The Complex product systems
- Higher education and the labor market	Hochschule und Beruf in Europa	Study Condition and Student Flow	- The Built Environment Programme
- The academic community in the stakeholder society	Rückblick auf Studium und Beruf		- Restructuring the European Defence
New architecture, new coordination			Industry Systems of Scientific and Technological Innovation in a Globalising World
Strategies for the adaptive organisation			Markets, Governance and Sustainability
New technologies, new providers, new products			

Man kan konstatera att CHEPS fokuserar på högre utbildning och i viss mån på forskning om forskning. Tonvikten i KASSEL ligger på högre utbildning, men har på senare tid breddats till studier av sambandet mellan högre utbildning och arbetsmarknad. Inom NIFU är fokus på högre utbildning och "Science policy studies". I SPRU koncentreras forskningen runt tre teman: a) Firm and industry innovation in new technologies. b) Systems of scientific and technological innovation in a globalising world. c) Markets, governance and Sustainability. Man således säga att SPRU ligger i skärningspunkten mellan forskning och innovation. I figur 5.1 har de olika institutionernas positioner markerats.

Man genast konstatera att SISTER med 12 forskare skall täcka alla tre områden nämligen, forskning, utbildning och innovation, medan de fyra internationella instituten valt att koncentrera sig på ett eller två av dessa områden.

Figur 5.1 Positionering av olika institut i verksamhetsområdena forskning, högre utbildning och innovation

Organisation och finansiering

I tabell 5.3 sammanfattas några indikatorer på de olika institutens storlek och finansiering.

Tabell 5.3 Några exempel på finansiering och storlek i fyra internationella institut

CHEPS	KASSEL	NIFU	SPRU
Cirka 30 forskare och 10 assistenter	Cirka 37 anställda plus 5 studenter och vissa gästforskare	Cirka 45 forskare och totalt 60 anställda	40 forskare 90 doktorander, 50 MsC studenter
25% av budgeten utgörs av basanslag 75% är ”contract research”. Av dessa 75% utgör cirka	Cirka 8% i basfinansiering och resterande genom forskningsanslag	Budget på cirka 36 miljoner NOK 4,7 miljoner NOK utgörs av en basfinansiering	Budget 3 miljoner pund. Cirka 2/3 utgörs av extern finansiering och 1/3 i basfinansiering

40% av "training and consultancy"		1,7 miljoner är bidrag till NIFUs institutsprogram 5,0 miljoner erhålls för forskningsstatistik	
-----------------------------------	--	--	--

Jämfört med jämförelseobjekten framgår det att SISTER skall karakteriseras som ett litet institut. Jämförelseinstituten är 4 till 6 gånger större än SISTER mätt i personal och omsättning. Basfinansieringen i CHEPS utgör 25%, i Kassel 8%, SPRU 33% och NIFU 31% (om man inkluderar bidrag till NIFU:s institutsprogram och bidrag till forskningsstatistiken). Kasselsinstitutet får 50 000 Euro i basfinansiering från universitet och drar in cirka 70 000 Euro i olika uppdrag. Men samtidigt har man en permanent finansiering av tre professorer, två forskare och 5 assistenter.

Detta siffror skall jämföras med SISTER:s 21 procent i basfinansiering. I dessa 21 procent ingår emellertid medlemmarnas avgifter som i strikt bemärkelse inte bör ses som en del av basfinansieringen. Om dessa avgifter tas bort reduceras procentsatsen till 16 procent för 2002. Ytterligare en kommentar är på sin plats vad avser finansieringen i de internationella instituten. Det kan tyckas som basfinansieringen mellan SISTER och de övriga instituten vid första påseende inte uppvisar några betydande skillnader. Man bör dock ta hänsyn till att jämförelseinstituten erhåller en stor andel statliga uppdrag som inte räknas som basfinansiering. Det har tyvärr varit omöjligt att få en exakt siffra på dessa uppdrag, men är betydande och till SISTERs nackdel vid en ytlig jämförelse.

Vi har även tittat på antalet publicerade artiklar och hur många av dessa som publicerats på engelska under åren 2001 och 2002. SISTER har således producerat 70 olika publikationer, varav fyra engelska artiklar och två engelska böcker (artiklar i dagspress är inte medräknade). I CHEPS har man producerat cirka 21 engelska artiklar och 12 engelska böcker under motsvarande period. Dessutom tillkommer en mängd andra uppdragsrapporter åt exempelvis EU. NIFU har under 2000-2001 publicerat cirka 70 s k NIFU-rapporter, 86 rapporter har publicerats utanför NIFU, cirka 30 vetenskapliga artiklar har publicerat i vetenskapliga tidsskrifter och 45 i övrig press (ej dagspress). Dessutom tillkommer ett antal s k "working papers". Den

verkställande direktören Sabine Schwartz vid Kasselinstitutet menar att ungefär 50 procent av produktionen numera sker på engelska. I SPRU:s elektroniska "working paper series" kan man räkna till över 70 rapporter inom enbart inom ett forskningsområde under 2001-2002. (Strategy, structure and dynamics of innovating firms). Sedan tillkommer böcker, specialrapporter och de arbeten som publiceras under kategorien "discussion papers". SISTER:s produktion är således tillfredsställande, men når ännu inte upp till de internationella jämförelseinstitutens vetenskapliga produktion och engelska publicering.

Jämförelser med SISTER

Syftet med den internationella jämförelsen har varit att få perspektiv på SISTERs utveckling och de frågor som restes av panelen. Man kan således konstatera att SISTERs aktiviteter och publicering i detta perspektiv knappast behöver skämmas för sig. Samtidigt förstärker denna enkla internationella jämförelse några av de problem och utmaningar som observerades av den internationella panelen. Detta gäller såväl behovet av en tydligare verksamhetsidé, ett forskningsprogram som följer visionen och en organisation som kan genomföra ett forskningsprogram som både är policyrelevant och internationellt konkurrenskraftigt.

Jämförelserna bekräftar den mycket breda verksamhetsidé som SISTER har jämfört med andra institut. De institut som vi jämfört med SISTER har ett fokus mot ett eller två specifika forskningsområden och försöker definitivt inte att täcka såväl utbildning, som forskning och innovation.

Ofta rymmer varje program cirka 5-10 olika delprojekt, ibland mer. Detta möjliggörs av att de internationella instituten är större och kan skapa tillräckligt stora forskargrupper. I NIFUs olika delprojekt arbetar cirka 3-5 forskare, detsamma gäller för de övriga instituten.

I den internationella panelen konstaterades att det finns en viss inomvetenskaplig slagsida i SISTER:s forskning snarare än att försöka finna svar på problemorienterade och samhällsorienterade frågor. I de internationella instituten ingår policyrelevans redan i den officiella verksamhetsbeskrivningen och i valet av forskningsområden på ett tydligare sätt än vid SISTER. I intervjuer med företrädare för de olika instituten

har den problemorienterade ansatsen inte heller ansetts stå i konflikt med höga vetenskapliga ambitioner.

Sammanfattningsvis illustrerar denna enkla jämförelse vissa problem med SISTERS verksamhetsidé och strategi och ger ytterligare perspektiv på de slutsatser som kommit fram i den internationella panelens bedömningar. En av panelledamöterna menade att SISTER idag har stora likheter med ett litet Max Planckinstitut, dvs ett institut som på hemsidan skriver... ”which is dedicated to basic research... and specialising in new, particular innovative fields” (www.maxplanck.de). Om det ligger något i detta låter jag vara osagt, men bara det faktum att en person med erfarenhet får detta intryck leder till frågan om grundarnas förväntningar och implementeringen är riktigt harmoniserade.

6. Vilka är SISTERS kunder?

Det har inte varit möjligt att inom ramen för utvärderingen göra en regelrätt brukar- och intressentanalys. Måhända skulle detta inte heller vara riktigt rättvist, med tanke på den relativt korta tid som SISTER varit verksam. Som bekant är ju inte heller användarna alltid så välartikulerade om vad som är möjligt och önskvärt när en ny produkt eller tjänst skall lanseras. Många gånger får historien utvisa om man legat något så när rätt. Viktigare är därför att organisationen har känslspröt mot framtiden och en förmåga att ställa om mot brukarnas behov under resans gång.

Mot denna bakgrund har vi pratat med olika brukare och intressenter av SISTERS kunskap och tjänster och en lista på personer som intervjuats återfinns i bilagan. Intervjuerna har varierat från relativt ingående med grundare och medlemmar i föreningen till korta telefonintervjuer med vissa brukare. Även den internationella panelen reste vissa frågor om SISTERS kunskap och definition av användare och brukare. Vi börjar därför med panelens synpunkter.

Panelens synpunkter

Frågan om vilka som är SISTERS kunder behandlades av den internationella panelen dels genom bedömningar av det material som tillsänts ledamöterna, dels genom frågor under själva presentationstillfället med de fyra forskningsledarna.

Det är panelens bedömning att SISTER ännu inte har utvecklat en klar uppfattning om vilka som utgör en s.k ”user community”. Det som slår panelen är att SISTER snarare opererar med en ganska traditionell linjär uppfattning om interaktionen mellan forskare och brukare som snarast liknar den klassiska ”Science-push-modellen”. Stödet för denna observation finns i såväl inriktningen av vissa forskningsprogram som intervjuerna med forskningsledarna¹⁴.

Den verksamhetside som beskrivs som ”kunskapsbehov för kunskapssystemets aktörer” menar panelen visar på en otydlig uppfattning om vilka som är brukarna. Projektet ”Science, media and the public”, som presenterades för panelen, menar man är ytterligare ett exempel på en linjär hypotes, där forskning per automatik antas generera policyrelevanta slutsatser. Projektet tar upp en forskningsbar fråga, men det starka idéhistoriska anslaget snarare än den policyrelevanta frågeställningen som kännetecknar projektet bidrar till ledamöternas bedömning av projektet som ett exempel på denna Science-push ansats.

Överhuvudtaget får de internationella panelledamöterna intrycket av att det saknas en tillräcklig kommunikation med olika brukare i identifiering av policyrelevanta och forskningsbara frågor. En sådan dialog går utöver den ”science-push” ansats som för närvarande präglar SISTERS dialog med användare och kräver en ständig interaktion med olika beslutsfattare. Ett exempel kan hämtas från SPRU som under 2001 genomförde en stor konsultationsprocess med deltagare från myndigheter, forskning och näringsliv och som delvis fått styra utformningen av kommande forskningsprogram¹⁵.

Ytterligare en brukaraspekt som framkom vid panelens möte rör frågan om publicering på svenska respektive engelska. Enligt SISTER:s ledning har mycket

---

¹⁴ Här konstateras att SISTER anställt en informationsansvarig.

¹⁵ Beskrivs i SPRU:s årsberättelse (www.susx.ac.uk/spru/)

publicerats på svenska enbart för att inleda en dialog med olika företrädare för politikutformningen i Sverige. Den internationella panelen menar att balansen mellan svensk och engelsk publicering måste vara mer jämn. Om SISTER skall vara en trovärdig och auktoritativ nationell och internationell spelare, måste en större andel av forskningen också ske och publiceras på engelska.

Några synpunkter från olika brukare och intressenter

Det är intressant att notera, men också föga förvånande, att vi kan finna hela spektret av mycket nöjda brukare med det som SISTER åstadkommit till aktörer som känner sig relativt missnöjda med SISTERs prestationer hitintills. Det är troligen så att många har haft mycket höga förväntningar och enligt Technopolis mening alldeles orimliga förväntningar på vad ett tämligen litet och nystartat institut faktiskt kan åstadkomma på kort tid, särskilt mot bakgrund av den existerande finansieringsmodellen.

Det har inte varit möjligt att spåra orsakerna till de många och divergerande synpunkterna. Därför har vi försökt att klassificera svaren i tre typfall.

- Det första typfallet utgörs av de brukare som är ”nöjda men som hade förväntat sig mera”. Dessa betonar värdet av ett svenskt oberoende institut som potentiellt kan vara en nagel i ögat på forsknings- och innovationspolitikens beslutsfattare och utförare. Dessa känner sig nöjda med vad SISTER producerat och menar att SISTERs forskningsledare har ett oberoende och en integritet som denna roll förutsätter. Dessa brukare efterfrågar kunskapssynteser (”state of the art”), överblick och en förmåga till kritisk granskning samt en förmåga att dra intressanta slutsatser som kan omsättas i praktisk handling.
- Det andra typfallet utgörs av brukare som har en mer pragmatisk och en inte lika välartikulerad syn på ett forskningsinstitut som SISTER som i den förra kategorien. Aktörer i denna grupp känner till SISTER, har läst några av publikationerna (oftast är det publikationen *Det nya forskningslandskapet*) och försöker vara aktiva deltagare vid SISTERs seminarier och sammankomster. De kunskapsbehov som dessa företrädare artikulerar är behovet av vetenskapliga

argument som stödjer deras sak, nya nätverk till olika människor och förmåga till en lättläst och god förpackning av komplicerade frågor.

- I det tredje typfallet återfinns de missnöjda. Man menar att SISTERs produktion är för akademisk, forskningen saknar policyrelevans och att man har för lite kontakt med användare. Ett fristående institut som SISTER måste våga ta upp de obekväma frågorna och våga utmana beslutsfattare menar dessa användare. Dessa kunskapsaktörer (för att använda SISTERs terminologi) vill att SISTER i högre utsträckning tar upp policyrelevanta frågor, där formuleringen av frågorna sker i nära samarbete med dessa aktörer. Man menar vidare att det bör råda en bättre balans mellan forskning och kvalificerade utredningar. Man anser också att det finns ett behov av en mer aktörsorienterad forskning och av olika framtidsstudier. Måhända vågar vi påstå att denna kategori av brukare är de som haft mycket höga förväntningar i samband med att SISTER bildades vilka de inte tycker har infriats. Det framgår också av intervjuerna att vissa av dessa aktörer är självkritiska och medvetna om bristerna i den egna organisationen som beställare av forskning från SISTER.

De tre typfallen ger knappast en överraskande bild av brukarnas och intressenternas åsikter om ett nyetablerat institut. Måhända säger det emellertid indirekt en del om de ramvillkor som kännetecknar det svenska forskningssystemet och de förhoppningar och svårigheter som omgärdar en oberoende analys av den svenska forskningspolitiken. Vad gäller den första frågan indikerar intervjuerna att det saknas pengar för policyrelevant forskning i det svenska systemet. Detta förstärks också av att flera myndigheter stärker sina egna analysavdelningar. Således siktar Vetenskapsrådet på cirka 10 analytiker. Vinnova har cirka 20 medarbetare i sin analysavdelning. Dessutom finns Institutet för Tillväxtpolitiska Studier (ITPS) och högskoleverkets analysavdelning. Detta reser onekligen frågan hur SISTER kan karva ut sin speciella nisch och tillfredsställa potentiella beställares önskemål av analys i det svenska forskningssystemet. I det sista avsnittet diskuteras därför ett antal rekommendationer inför framtiden.

7. Rekommendationer

I boken Det nya Forskningslandskapet skriver Sverker Sörlin i ett sammanfattande avslutningskapitel... ”forskning är viktigare nu än någonsin tidigare”. Det är lätt att instämma i detta. Den samhällsekonomiska avkastningen på forskning har beräknats ligga på mellan 20-30 procent.¹⁶ De tekniska- och affärsmässiga möjligheterna som skapas inom exempelvis IT, materialteknik och bioteknik har vi förmodligen bara sett början på. Och det entreprenöriella universitetet håller på att formas.

Med den ökande betydelsen för forskning i samhällsutvecklingen följer som ett brev på posten nya konflikter, nya intressegrupperingar och nya debatter. Kontrollen över kunskapens tillväxt och dess tillämpningar har kanske kommit att bli vår tids stora maktfråga.

Det har varit grundarnas rasion d’être att SISTER skall hjälpa till med att navigera i det nya forsknings- utbildnings- och innovationslandskapet. Och att man skall göra detta från en oberoende plattform, självständigt från stat och akademi.

Man kan påpeka att Sverige, som vanligt, är sent ute. I flera länder har den typ av institut som SISTER förväntas efterlikna redan en lång historia. Och som vanligt kan man tillägga hade Sverige en unik startposition i det forskningsråd som fanns vid dåvarande UHÄ och som bl.a. finansierade en rad studier om högre utbildning - något som gav Sverige en viss internationell ryktbarhet. Någonstans har vi, som vanligt, tappat karta och kompass och skall nu i en svår finansieringssituation hämta in försprånget.

I detta avsnitt ges ett antal avslutande rekommendationer till uppdragsgivaren.

Har SISTER fyllt glappet mellan kunskapsbildning och opinionsbildning?

All vår början bliver svår. Detta klassiska talesätt gäller också för en organisation som SISTER. Till en viss del kan svårigheterna hänföras till strukturella faktorer, till viss del i strategival som så här i backspegeln inte varit alldeles lyckosamma.

---

¹⁶ Cockburn, I- Henderson, R, 2000, Publicly Funded Science and the Productivity of the Pharmaceutical Industry. NBER

En huvudsats i utvärderingen är att SISTER följt en vad vi kallat opportunistisk strategi. Denna strategi har främst strukturella rötter och följer av den breda verksamhetsidéen och den låga basfinansieringen. Den låga basfinansieringen ger helt enkelt inte något större strategiskt handlingsutrymme för ledningen än att försöka fånga goda forskare som är villiga att arbeta på ett nytt forskningsinstitut och som besitter en ämnesmässig kompetens och forskningsmässigt verksamhetsområde som på ett övergripande sätt passar in i SISTERs ändamål. Denna utveckling var kanske inte något som grundarna avsåg, men har tyvärr blivit en olycklig konsekvens av den breda verksamhetsidéen och finansieringsstrukturen.

Med utgångspunkt i ekonomisk teori brukar man säga att företag och organisationer är "path-dependent" –dvs. de är en produkt av sin historia och den kompetens som utvecklats. Detta medför att det föreligger en risk för inlåsningar i strukturer och verksamhetsområden (s.k. lock-ins) som med tiden kan vara mycket kostsamma att ta sig ur. Mot bakgrund av de olika analyserna bedömer vi att denna risk föreligger om inte ett antal klara val görs.

Två valmöjligheter

Som vi ser situationen för SISTER så måste ett val göras av grundarna: antingen skall man fortsätta med den basfinansiering och nivå som för närvarande föreligger eller höja finansieringen till en väsentligt högre nivå de kommande två åren.

Det första alternativet innebär att man med smärre modifieringar fortsätter med den opportunistiska strategien och accepterar dess konsekvenser vad gäller val av forskningsprogram, rekrytering av forskare och doktorander och avvägning mellan grundforskning och problemorienterade frågeställningar. Vi bör återigen påpeka att denna basfinansieringsnivå i stort sett endast täcker kostnaderna för att köra den dagliga verksamheten.

Det andra alternativet innebär att basfinansieringen höjs temporärt under en tidsperiod av 3-5 år. Detta skulle möjliggöra en mer fokuserad och strategisk forskningsansats och en utveckling av verksamhetsområden och en roll som mer svarar mot grundarnas intentioner och brukarnas nytta av ett forskningsinstitut som SISTER.

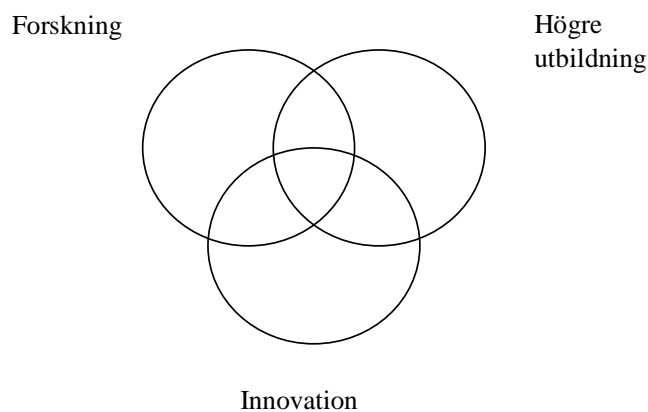
Vi är naturligtvis medvetna om den rådande bekymmersamma finansieringssituationen hos stiftelserna. Alternativet är att försöka utverka en kompletterande statlig basfinansiering. Men detta skulle reducera den starka betoning på oberoende som varit viktig i samband med SISTERs grundande.

Oavsett vilka av de två handlingsalternativen som väljs, kan SISTER emellertid förändra strategi och organisation.

Forskningsfokus

En viktig utgångspunkt i valet av forskningsområden för SISTER har varit ambitionen att vara verksam inom tre områden nämligen utbildning, forskning och innovation. SISTERs logotyp är en direkt illustration av denna utgångspunkt. Vi menar att detta är en alldeles för ambitiös, för att inte säga omöjlig målsättning, för ett litet institut som SISTER. En rimligare och mera verklighetsnära ambition är istället att fokusera forskningen mellan dessa tre områden i ytan omkring och i skärningspunkten, något som visas i figur 7.1 nedan.

Figur 7.1 Förslag på nytt forskningsfokus för SISTER

Den skärningspunkt som visas i figuren är en nisch där det inte föreligger några direkta konkurrenter och där ett medelstort institut som SISTER kan uppnå världsklass. Vi tror nämligen att utan en sådan omorientering av forskningsfokus kommer SISTER inte att uppnå den kritiska massa som behövs för att kunna konkurrera i alla tre områdena. Vi tror dessutom inte att man kan uppnå synergier mellan tre separata forskningsområden utan att ha en väsentligt större kritisk massa.

En omorientering av forskningsfokus till skärningspunkterna bedömer vi dessutom vara väsentlig för SISTER:s förmåga att skapa det mervärde (additionalitet) som grundarna önskar och brukarna efterfrågar. Detta skapar också nya möjligheter att finna svar på samhällsrelevanta frågor, snarare än att föra den inomvetenskapliga utvecklingen framåt. I annat fall kommer SISTER att producera kunskap som likaväl hade kunnat tas fram på universiteten.

Exempelvis innebär det att området högre utbildning bör koncentreras på de aspekter som hänger nära samman med forsknings- och innovationsområdet. Detta gäller även för innovationsområdet där en lämplig utgångspunkt bör vara innovationer som relaterar till forskning och högre utbildning snarare än till innovationsområdet som helhet. Vad avser det nya forskningsområde som öppnats, ”Science, Media and the Public”, krävs en starkare koppling till SISTERs roll i policydebatten snarare än den historiska ansats som kännetecknar projektet idag. Även organisationer som SISTER måste kunna avveckla projekt. Och vi menar att detta bör göras om inte projektet lyckas med denna omorientering.

Vi menar att Ulf Sandströms projekt till stor del ligger i den skärningspunkt som vi menar måste vara SISTERs huvudfokus. Här är således fokus uppfyllt, men utmaningarna annorlunda. Exempelvis krävs en starkare internationell publicering och ett större samarbete med andra forskare och forskningsområden inom SISTER.

Denna omorientering bör understödjas genom att inrätta ett internationellt vetenskapligt råd som bistår i diskussion och utformning av strategien. Givetvis måste ett sådant råd också finansieras. Det kan också finnas anledning för grundarna att diskutera om man framdeles även skall låta en del av finansieringen styras mot mera problemorienterade forskningsområden. Den exakta konstruktionen av en sådan finansieringsform kan diskuteras, men skulle ytterligare bidra till att förstärka den önskvärda forskningsinriktningen.

Forskning vs samhällsrelevans

En önskan hos grundarna är att med SISTER kunna etablera ett ”Institute for Public Policy” i Sverige. Som bekant ligger detta inte i linje med den s k utförardoktrinen som kännetecknat svensk forskningspolitik under lång tid. I den rådande svenska debatten om fördelar och nackdelar med nyfikenhetsforskning kontra behovsmotiverad forskning är detta en utmanande företeelse och något som applåderas av både de internationella utvärderarna och Technopolis.

Samtidigt har vi full förståelse att detta kan ta tid och till och med inte vara så lätt som SISTERs första 4 år visar. Vi menar att SISTERs forskning måste förflytta fokus från den nuvarande grundläggande forskningen till en mera problem- och policyorienterad ansats. Vi får stöd för denna slutsats av både de internationella utvärderarnas erfarenheter och bedömningar, jämförelser med de internationella instituten och kommentarer från brukarna. När forskningen i allmänhet förändras från att vara observatör till att vara en aktör, måste detta också speglas i de problem som ett oberoende institut som SISTER förväntas angripa.

Organisation

För att kunna utnyttja skärningspunktens fördelar till fullo anser vi det vara centralt att föra in ett antal lovande doktorander för att kunna bearbeta ett område och trygga den framtida kompetensförsörjningen. Fler doktorander har många fördelar. De ökar kontakterna med universiteten, något som överhuvudtaget är en svag länk i den svenska institutskonstruktionen. Duktiga doktorander medför också att det är möjligt att uppnå den kritiska massa som är avgörande för att kunna etablera ett internationellt framgångsrikt forskningsområde. Dessa doktorander har också en avgörande roll i den kunskapsspridning som äger rum när dessa byter anställning.

Till sist

Den välkände samhällsdebattören Ralf Dahrendorf brukar plädera för betydelsen av oberoende ”think tanks” i samhällsdebatten. Detta är särskilt betydelsefullt i Sverige där den s k utförardoktrinen är stark och där utrednings- och analysarbetet i huvudsak är knutet till myndigheter som VINNOVA, Vetenskapsrådet, Högskoleverket, ITPS och NUTEK. Det stora glapp mellan kunskapsbildning och opinionsbildning som föreligger i det svenska systemet kan SISTER onekligen fylla.

Mot denna bakgrund vill vi föreslå att ledningen för SISTER ges möjligheter till en förlängning av verksamheten till 3-5 år och med den inriktning som diskuterats i utvärderingen. Helst bör detta sammanfalla med en ökad basfinansiering. Den viktigaste frågan under denna period är enligt vår mening att anamma en mer strategisk och fokuserad forskningsansats som ligger i gränsområdet mellan högre utbildning, forskning och innovation. Efter denna period bör SISTER utvärderas.

Bilaga 1

Intervjuer

Dan Brändström, RJ

Erling Norrby, KVA

Roger Svensson, STINT

Björn Brandt, SSF

Olle Edqvist, SSF

Lena Kajsa Sidén, SSF

Olle Lindgren, SSF

Sverker Sörlin, SISTER

Ulf Sandström, SISTER

Lillemor Kim, SISTER

Anders Ekström, SISTER

Maria Wikhall, SISTER

Martin Hällsten, SISTER

Calle Jacobsson, Vetenskapsrådet

Marianne Samuelsson, Utbildningsdepartementet

Agneta Ståhlhandske, Stockholm BioScience

Sture Blomgren, FORMAS

Jan Nilsson, MISTRA

Ann Caroline Nordström, Höskoleverket

Ann Fritzell, SULF

Peter Johansson, Svenskt Näringsliv

Henrik Blomgren, IVA

Sabine Schwartz, Chef vid Wissenschaftliches Zentrum für Berufs- und

Hochschulforschung, Universität Gesamthochschule Kassel (D),

Leo Goedegebuure, Chef vid Center for Higher Education Policy Studies at Twente University (CHEPS, NL),

Ben Martin, Professor och Director vid SPRU

Bilaga 2 Syntes av de internationella utvärderarnas rapporter

Evaluation of SISTER: Summary of Visiting Panel Views, 18 October 2002

Svein Kyvik, NIFU
Ben Martin, SPRU
Arie Rip, University of Twente

Edited by Technopolis

Introduction

A key component of the evaluation of SISTER in 2002 was a visit by a panel of peers – Svein Kyvik, Ben Martin and Arie Rip – to SISTER on 18 October 2002. The panel was exposed to a sample of SISTER publications by way of background, and during the day to a series of presentations by the director and senior staff. The panel was also able to have discussions with senior and more junior staff at SISTER. Following the visit, each panel member wrote a short report, which has been used as an input to the overall evaluation report, written (in Swedish) by Enrico Deiaco. This paper provides an English-language summary of the panel's views. Its purpose is to

- Feed back to the panel the understanding of its views that has been used to prepare the main evaluation report, and allow panel members to check and, if necessary, correct that understanding
- Provide a single, synthetic statement of the panel's common position

SISTER was formally established in 1999, but its director was only appointed in January 2000. Before saying anything else, we want to emphasize that after barely two and a half years, it is perhaps a little too early to assess a new institution like SISTER with any great reliability. The time-scale for hiring researchers, carrying out research, submitting articles to leading journals and eventually getting them published is probably a minimum of three years. It then typically takes several years to establish one's credibility before one can expect to make an impact on policy debate. For this reason alone, there is a case for recommending support for SISTER for at least two more years.

Context

SISTER began to operate in January 2000, in a context where there were already well-established groups at the Universities of Linköping (Tema T) and Lund (the Research Policy Institute) doing research on research and innovation as well as an innovation-focused group at Chalmers. The biggest groups doing studies on innovation and higher education were, respectively, the internal analysis groups at VINNOVA and the National Agency for Higher Education (Högskoleverket). The related consulting markets in these fields were already well developed and served by a broad range of both domestic and international players.

Higher education research in Sweden has declined during the last decade. The research programme on higher education funded by the former National Board of Universities and Colleges, first headed by Eskil Björklund and thereafter Torsten Nybom, gave Sweden a prominent place among the leading nations in this field. The programme attracted very capable young scholars who soon became very visible on the international scene. However, funding decreased, several of the leading scholars left the field, and few new people took up research in this area.

The reasons for this decline are of course related to the termination of the research programme. The programme did not have as an objective to build up one or more centres for higher education research, but instead funded individual researchers at the universities. The research was not institutionalised within an organisational framework that could be sustained.

Compared with other North European countries, the size of the independent research effort in SISTER's areas of concern was limited, when SISTER was set up, while the proportion of Sweden's total effort taking place within state agencies was high. That SISTER's sponsors found it desirable to establish the institute amounts to a criticism of the situation not only in higher education research but also in research on research and innovation. It is, unfortunately, a criticism that has not been well articulated, so as to provide guidance to SISTER about how to focus its activities.

Mission

According to SISTER's statutes, its mission is "to study education, research and the innovation process in an internationally comparative perspective, and to promote debate within these areas." The institute's self-initiated projects shall be of high scientific quality and relevance to the higher education and the R&D system. The long-term objective as formulated by SISTER is to become a leading Swedish institution for the study of education, research and innovation. 'Education' is here interpreted largely as higher education, though secondary education is also included as a field of investigation. Based on this broad scope, the institute has defined a wide-ranging research programme with five areas, each split into a number of sub-programmes or projects. The formal scope of SISTER's mission is wider than that of any comparable group in Europe, while SISTER itself is smaller than most such groups.

In the context of a formal charter, therefore, which at present and foreseeable scale is 'mission impossible,' SISTER has in practice evolved a more pragmatic, *de facto* mission. One can reconstruct the *de facto* mission or charter of an institution as what they actually do and give priority to. There appear to be three main components in SISTER's *de facto* mission

- 1 To fill gaps in the studies of higher education, research and innovation in Sweden, through the Institute's own work and by participating in networks (and stimulating such networks). cf. also the willingness to publish work of others in the SISTER series of books and working papers
- 2 To offer a **place** and thus a **space** for interesting work on higher education, research and innovation. SISTER facilitates such work rather than developing an explicit programme of research and debate that must be realised. (This has to do

with the business model of having research directors (= key staff) with their own projects and funding.)

- 3 To exploit opportunities to foster debate, through the status of staff of SISTER and/or based on research done in the framework of SISTER

Portfolio

SISTER aspires to have a credible presence in three fields – higher education, research studies and innovation. With a staff of 10-12 researchers (and even if this grows to 20), this is much too broad and ambitious. Thus, at present there is only approximately one FTE researcher in higher education studies (compared with, for example, 20 – 25 at NIFU in Norway). To build critical mass in any sub-field within its scope, SISTER will need to be far more selective with regard to whom it recruits and what projects it does. Even the largest European institutes in the fields in scope to SISTER are selective about the sub-fields in which to operate.

SISTER's research portfolio is obviously in line with its mission. But even if SISTER chooses to focus its research on one or a few themes, more staff members are needed in order to reach a critical mass of people. There are of course examples of single persons in university departments who achieve international distinction in their field, but normally a group of people is needed in order to build a viable research group. The current situation cannot be regarded as satisfactory. However, there is a dilemma. On the one hand, in order to build a strong research group that is competitive on the national and international scene, a more concentrated effort is needed. On the other hand, such a strategy may reduce SISTER's potential user value in the Swedish debate, because a more limited range of themes will be addressed in the project portfolio.

The majority of SISTER's work is in the area of research on research and on research funding systems. This work tends to be rather focused on Swedish issues, potentially providing value for SISTER's stakeholders but limiting the international interest of the work.

In the field of innovation studies, there is little to show after two and a half years. SISTER is unlikely to be able to do better until it recruits an experienced researcher in the field. In lieu of that, the proposal to establish an Innovation Centre with KTH – where there is some limited innovation research activity already – sounds promising, even if it starts from a low base.

Output

The short time for which SISTER has existed makes it a difficult task to evaluate its research output, especially given the amount of effort that has had to go into starting up the institute and acquiring projects. Under the circumstances, the overall quantity of published output has to be characterised as broadly satisfactory, although a significant proportion of the publications report work done by staff before they moved to SISTER. There is some emphasis on research that attempts to link in with relevant public debates in Sweden. The fact that SISTER lists among its publications various papers by others (e.g. Benner, Meyer, Etzkowitz) should be seen as an attempt of SISTER to implement its function as a network. As a research institute in its own

right, it has to invest in creating its own research profile. The balance between the two has to be considered.

Quality appears broadly acceptable overall, but there was a wide range from some very good pieces to others that were disappointing and made little by way of an original contribution to knowledge or to policy debates. Quality assurance is at present delegated to the Research Directors, and there may be a case for a more centralised approach, at least for the immediate future.

Descriptive work often dominates over the analytical and conceptual. Descriptive work can be useful but only if linked up with a diagnosis of the situation.

If SISTER is to establish an international reputation, it will have to produce a much higher proportion of its written output in English and plans need to take account of the effort involved. Apart from some of the research by Ulf Sandström, the work of SISTER is not yet internationally visible (at least outside of Scandinavia). There are two (international) books but these appear to report research that predates SISTER. There are nine SISTER books and reports, all in Swedish. The Yearbooks would seem to represent a promising mechanism for developing interaction across the whole of SISTER and for engaging in public debates, but this initiative is still at quite an early stage. Unlike much of the body of written output, the Yearbooks involve useful cross-fertilisation among the different fields tackled by SISTER, offering a hint of the possibilities for synergy among them.

There are only four articles in international journals, which is low for an institute which now employs around 10 researchers. Moreover, the institute's target of 2 articles per year in refereed journals over coming years is too low. We would expect to see a level more like one such journal article from each researcher per year, i.e. 10 p.a.

User Relevance

SISTER has not yet developed a clear view as to who its users are or discussed with them their longer-term needs and how SISTER might work with them over coming years to address those needs.

SISTER claims that emphasis on user needs is responsible for the heavy reliance on publishing in Swedish. If SISTER is to be seen as credible and authoritative (so that its policy advice is taken seriously), it could also follow a strategy of building up its international standing. A first step would be publishing much more of its research outputs in English.

As regards the balance between academic and policy-relevant research of SISTER, this is to a large extent self-defined. While this is in line with the goals given to SISTER, this leaves it vulnerable to the criticism that the work could be done equally well in a university department. At present, there is a significant 'gap' between academic research and consultancy in Sweden - a gap filled by institutions such as Brookings in the US, the Institute for Fiscal Studies and SPRU in the UK, ISI Karlsruhe in Germany, and OST in France. SISTER might fill such a gap, but only if it were to get more support, at least in the short term, to build up such a capacity.

Sustainability

The institute could be sustainable already, though like other small project-based organisations, SISTER is vulnerable to fluctuations in grants and contracts coming in (and the time spent on acquisition). Base or core funding should be available to bridge over difficult times (a buffer fund) and to invest in new developments (seed money). Base funding now seems to be spent on maintaining the infrastructure of the institute, so that the institute sells project work at about its marginal cost. Instead of using its base funding for development, it therefore uses it to subsidise prices. This provides a dilemma: While it is normal practice in seeking grants from university research funders, it is market distorting in competition with other research institutes and the private sector. One alternative is to include institutional costs in the fees or other charges (as consulting firms do, but also competing research institutes such as STB-TNO in the Netherlands, Fraunhofer ISI in Germany, and as all New Zealand research institutions were asked to do at one moment). Another is – as SPRU does – to offer a dual pricing structure, charging lower overheads on grants from research councils and full cost-based prices when serving other clients.

Given that only a relatively small proportion (20% or less) of SISTER's funds comes in the form of core funding from the founders, it is probably unrealistic to expect the Director to pursue a very strategic approach to hiring new staff and undertaking new research. Instead, an opportunistic approach based on hiring researchers who happen to be available and interested in coming to SISTER, and on carrying out the research for which those recruits have succeeded in obtaining funds, is almost inevitable.

In the panel's view, however, SISTER is likely to be sustainable at present only to the extent that it carries on operating opportunistically, rather than following a stronger, mission-focused strategy. To achieve the latter, SISTER needs more resources (core funding) for development in the short term (2 years or so). We return to this question in our recommendations.

Organisational Performance

Research institutes rely on their professional staff, and thus need 'ad hoc' in their organisational style. This kind of knowledge organisation cannot be managed by *fiat*. Communications are therefore crucial – both 'up and down' to develop and implement an evolving strategy, and laterally among different researchers and groups. The panel members are sufficiently experienced not to be surprised that these things can be hard to achieve even in very small organisations, but both lines of communication could work better. More explicit strategies and frameworks could help underpin such integration.

The governance structure is light. The Board comments on what the Director reports to it. The Director consults the President of the Board only occasionally. This is not uncommon for research institutes, but may result in lack of identification with the institute on the part of Board members. It also means an opportunity for SISTER to engage with key stakeholders and potential customers is under-exploited.

SISTER has hired some very capable staff, most notably the Director himself, Ulf Sandström, Lillemor Kim and Anders Ekström, although for both the Director and

Anders Ekström, moving into the heartland of SISTER's mission involves something of a change of direction.

So far, SISTER has not developed a presence in innovation studies. Recruits to SISTER have been drawn rather heavily from the humanities (history, musicology, education, anthropology) as opposed to social science and indeed science and engineering. Similar institutions in other countries often have a more even split between science/engineering and social science/humanities. On the other hand, the present situation is the effect of following an opportunistic strategy. The panel would suggest to mix opportunism with strategy in the coming period.

The turnover of staff is high. Currently, SISTER has four postdoctoral fellows but already (in just over two years) five postdoctoral fellows have left (an apparent turnover of over 50% p.a.). While there may well be individual reasons for these departures, it is significant that all five have gone to universities. It is worrying that all five have moved to rather 'academic' departments (e.g. history of science, theory of science). There has been no diffusion into policy-making, industry or other non-academic organisations. The panel makes this comment because the literature suggests that the most effective way of disseminating the results of research is through the physical movement of people from one place of employment to another.

Of the four postdoctoral fellows currently employed by SISTER, three are on leave of absence, which the panel found somewhat surprising. In addition, SISTER has only one doctoral student. With at least four senior and very able researchers, it should be a priority to increase the number of doctoral students substantially. This will have at least four benefits

- Increasing the degree of interaction with university departments working in similar or related fields
- Helping SISTER achieve the critical mass needed to carry out international-class research
- Producing a 'pipeline' of potential young recruits for SISTER who are already working on SISTER themes (and who do not therefore need to go through a process of 'conversion' which inevitably consumes institutional time and resources)
- Providing a mechanism for diffusing the results of SISTER work when those PhD students move on to jobs in other organisations

Effects on the Swedish Scene

The question is one of the 'additionality' of SISTER in a context where there already were established university groups, significant internal analysis capabilities in state agencies and a mature consulting market serving policy makers. Most of the current research at SISTER could have been done equally well in university departments. One could say that the specialised and well-equipped environment of SISTER does not yet add value. One could also say that this environment has been built up as a niche, which will, in time, enable added value to be realised. The question then is, how much time should SISTER set itself to achieve this goal. An interesting case in point is the Yearbook activity. While there was little evidence of cross-group

interaction and synergy in the work of SISTER, the Yearbook was an exception, and the experience could be built upon..

Presumably the original founders of SISTER felt that there was a 'gap in the market' for research and policy advice that SISTER could fill. A top priority for SISTER over the next two years must be to demonstrate that it is successfully carrying out work that could not have been done elsewhere, or at least could not be done as well as at SISTER.

Conclusions

It is still rather early in the life of SISTER to come to a conclusive judgement. What is clear is that the institute has had only limited success against the very large set of expectations with which it was established, but as formally defined, SISTER's task is 'mission impossible.' These initial expectations are simply not realistic, and need to be adjusted. It is, therefore, perhaps more useful to consider SISTER's performance in terms of its *de facto* mission. How far have the components of the *de facto* mission been achieved?

As to the first component – filling gaps – this is a longer-term goal, and one can now only assess whether the groundwork has been done. This appears now (in the second and third year) to be in the process of being put in place, and seems satisfactory for the Swedish situation. There are other research groups in Sweden working in relevant areas, and there is some collaboration and division of labour. It is unclear whether SISTER can actually play a leading role, given its limited resources. International visibility is still low, but need not remain so given the quality of the staff.

As to the second component – offering a place and a space for interesting work – SISTER clearly has been able to attract good senior people (who preferred to work at SISTER rather than pursue other interesting possibilities). Its material and symbolic infrastructural resources (including its links to Foundations and Councils) are considerable. The subsequent question is what have been the outputs and achievements as a result of following this approach. It is too early to assess what can be attributed to SISTER. A lot of the output builds on earlier and ongoing work of staff. The three areas specified in the statutory mission are certainly not addressed equally. Work in the area 'research' is the most developed, and several of the other interesting activities seem to lie at the intersection of the 'research' area with the other two areas.

The third component – fostering debate – appears to be coming into its own, through the Yearbooks (and conferences linked with them) and dedicated contributions to ongoing debates, sometimes initiating debate. When it is clear to the various audiences and fora that the contributions are research-based (be this SISTER's own research or research findings and insights transferred from the literature) there will be definite value for SISTER as an institute.

The next evaluation question is then whether SISTER is doing the right thing. Is the *de facto* mission appropriate, and will it continue to be appropriate? This is largely a question for the funders. The *de facto* mission is considerably less ambitious than the formal one they sponsor, but it seems to have a certain usefulness in the Swedish context – not least by providing an arena for policy discussion and reflection. Even

against the *de facto* mission, however, SISTER needs to become more internationally active

In effect, the funders face a choice. One option is to continue at current levels of core funding (which the Director argues is merely sufficient to cover the essential day-to-day running costs) and accept that SISTER must of necessity pursue an opportunistic path in its further development. This would amount to a decision that the funders are satisfied with the *de facto* strategy, and implies that SISTER would continue to operate as a partly virtual organisation – a combined research institute and network. The other option is to provide a significantly higher level of core funding for the next two to three years to enable SISTER to pursue a more strategic and focused approach to its development. This would involve the funders in choosing a more focused version of the formal strategy.

Recommendations

Rather than attempting to cover the three fields of HE, research and innovation studies, SISTER should focus primarily on the area of intersection of these three. This is a niche in which there are few obvious, direct competitors and where a moderately sized institute like SISTER could aspire to conducting international-class research. Without such a shift, SISTER is likely to lack the critical mass needed to compete in the three areas, and the synergies between research in the three areas are likely to remain rather limited. Such a shift in focus is essential if SISTER is to meet the criterion of ‘additionality’ – i.e. carrying out work that would not be done (or would not be done as well) at other institutions in Sweden.

In particular, rather than trying to cover the broad area of higher education studies, SISTER should concentrate on those aspects that relate to research and/or to innovation. Within the next 1-2 years, it should hire at least one younger postdoctoral researcher with this focus who could work alongside Kim for the remaining period before she retires, tapping her knowledge, her many years of experience and her contacts.

In the case of innovation studies, the focus should likewise be on innovation that relates to higher education and/or research rather than innovation more generally - e.g. in companies. SISTER should hire a younger researcher with this focus, and provide her/him with the resources over 2-3 years needed to build a credible programme in this area.

The immediate priority for the team led by Sandström on research studies must be to publish the results of their work (especially on the ‘Landscape’ project) in English and to build a stronger international reputation. To a significant extent, this work already focuses on the intersection of research studies with higher and innovation studies, but this emphasis must be strengthened in coming years, with more effort devoted to interacting with others in SISTER.

As regards the work by Ekstrom on science, the media and the public, the focus should shift from history to current issues (e.g. engaging schoolchildren in science, public reactions to and acceptance of science and technology). If a shift from history to contemporary policy issues is not possible, then SISTER should drop this work.

For a large part of SISTER's research, there needs to be a shift in orientation, increasing the focus on policy-related research - i.e. work that will have an impact on policies relating to the interaction of higher education, research and innovation. Besides conducting its own research, SISTER might consider the benefits of carrying out meta-reviews of existing literature on higher education, research and innovation studies to explore the feasibility of adopting a more evidence-based approach to policy in these areas.

Another priority is to build up the number of doctoral students. As noted above, this will increase the degree of interaction with universities, help SISTER achieve the critical mass needed for international class research, provide a supply of potential trained recruits, and offer a channel for disseminating the results of SISTER work when those PhD students move on to other jobs.

SISTER Direktören
2003-01-28

Kommentar till:

”Att verka i det nya forskningslandskapet – utvärdering av SISTER”, rapport från Technopolis till SISTER:s styrelse

SISTER har mottagit rubricerade rapport (daterad 2003-01-07) i den form den hade då den kom oss till handa från utvärderingsgruppens sekreterare 2003-01-17. Vid föregående styrelsesammanträde den 11 december 2002 uppmanades institutet att till styrelsen inkomma med en kommentar till rapporten inför dess fortsatta behandling av styrelsen. Rapporten har ställts till personalens förfogande och har diskuterats vid ett seminarium, till vilket hela personalen var inbjuden, den 24 januari 2003. Närvarande var Anders Ekström, Martin Hällsten, Lillemor Kim, Inger Lindbäck, Göran Melin, Pehr Mårtens, Ulf Sandström, Sverker Sörlin, Per Wisselgren. Föreliggande kommentar utgår från diskussionen och fångar upp många av de synpunkter som kom fram. Den har även i en tidigare version cirkulerat bland personalen som getts tillfälle att lämna synpunkter på texten. Den avges emellertid av mig som institutets föreståndare.

Kommentaren är inte avsedd att vara ett bemötande av utvärderingen. Snarare är ambitionen att ta upp ett urval viktiga aspekter som utvärderingen behandlar och belysa dem ur institutets synvinkel. Syftet är att ge ytterligare underlag för styrelsen inför dess behandling av utvärderingen. Dokumentet avslutas med en särskild kommentar som gäller den fortsatta hanteringen av utvärderingen och av frågan om institutets inriktning och verksamhet efter den nuvarande verksamhetsperiodens slut, dvs. fr. o. m. 2004.

*

Utvärderingen är välkommen, den ger ett tillfälle till avstämning av den hittillsvarande verksamheten och den ger nyttiga uppslag i det fortsatta arbetet med att utforma en strategi för en ny verksamhetsperiod. Det är också värdefullt att få erfarna kollegors och specialisters uppriktiga bedömningar i ett skede när verksamheten hunnit så pass långt att den kunnat bilda ett mönster, men samtidigt så tidigt att den fortfarande är i hög grad formbar. Särskilt vill jag fästa uppmärksamheten vid den jämförelse som görs med ett antal motsvarande institut i andra länder, en jämförelse som framförallt visar stora skillnader i förutsättningar i form av resurser och storlek,

men också ger uppslag till en diskussion om verksamhetsidéns inriktning och avgränsning.

Man kan konstatera att utvärderingen, som i stort sett redovisar sakförhållandena på ett rättvisande sätt, ändå innehåller en del uppgifter som kan behöva ses över. En gäller institutets verksamhetsperiod, den inleddes i januari år 2000 och omfattar således knappa tre år vid utvärderingens genomförande, inte fyra år som genomgående upprepas. Påpekanden av detta slag – några fler kunde göras – gäller dock mindre viktiga aspekter.

En annan och betydligt viktigare omständighet, som inte återges med någon tydlighet i rapporten, är de diskussioner som fördes i styrelsen under slutet av 1999 och början av 2000 om de villkor som skulle gälla för institutet under de första åren. Det gjordes då klart för ledningen att institutet inte kunde förväntas anskaffa några mer omfattande externa forskningsanslag under denna inledande period samtidigt som det också slogs fast att institutet skulle ges gott om tid att förbereda och utveckla en intäktsgenererande uppdragsverksamhet. Oberoendet och det självständiga kunskapssökandet för att etablera trovärdighet i systemet och säkra rekryteringen av kvalificerade medarbetare underströks desto mer. De första planerna och även den av styrelsen antagna treårsplanen för 2001-03 genomsyras onekligen av detta tänkande, med betoning på den egeninitierade verksamhetens grundläggande roll. Nu växte ändå i praktiken främst den externt finansierade forskningen, men också uppdragen, snabbare än väntat, något som emellertid varken ledningen eller styrelsen uppfattade som något direkt problem utan snarare som tecken på livskraft hos verksamheten. Följande citat ur det ännu gällande verksamhetsprogrammet för 2001-2003 är representativt:

Den egeninitierade forskningen har...en grundläggande ställning; ett forskningsinstitut av SISTER:s typ kan inte tänkas den förutan. Inte bara för att vetenskaplig forskning långsiktigt är överlägsen i att producera accepterad kunskap om komplexa samhällsfenomen utan först och främst för att den egeninitierade forskningen ger institutet den oberoende ställning som det behöver för att kunna fullgöra sin kritiskt granskande uppgift, som måste kunna innebära för kunskapssystemets aktörer besvärande observationer och slutsatser. Ur detta förhållande växer också SISTER:s legitimitet, och därmed trovärdigheten i de bedömningar och handlingsrekommendationer som institutet kan svara för. (*Kunskapssystem i förändring*, Verksamhetsprogram 2001-2003, SISTER Working Paper 2001:6, s. 9.)

Eftersom brukarorienteringen är en huvudfråga i rapportens kritik är det väsentligt att konstatera att såväl grundarna genom sin styrelse som institutsledningen aktivt bejakat en strategi som sett oberoendet som grundläggande och exponeringen för uppdrag som en fråga på längre sikt. Jag tror för den skull inte att detta skall uppfattas som att styrelsen, eller ledningen, därmed svarat för någon principiell bekännelse till en *science push*-modell (utvärderarnas beskrivning); det är en övertolkning, som kan vara betingad av att utvärderarna inte lyckats få premisserna för den första verksamhetsperioden helt klara för sig.

Utvärderingen präglas av sitt uppdrag med dess *inriktning på verksamhetsidé och strategi*. Det innebär att utredningen knappast alls går in på verksamhetens resultat i form av publicering, skrifter, seminarier, rådgivning, mediedebatt m.m. och heller inte nämnvärt kommenterar kvaliteten och omfattningen av denna output. Verksamhetens snabba tillväxt värderas egentligen inte heller. Detta bör nog framhållas, eftersom den centrala frågan om brukarnytta svårligen kan bedömas utan att resultaten bedöms. SISTER:s brukare är av osedvanligt mångahanda slag. Grundarna finns i stiftelsesfären och bland de vetenskapliga akademierna, men (reella och potentiella) brukare finns också bland universitet, högskolor, forskningsråd, andra myndigheter, andra forskningsfinansierare, organisationer, företag, medier, regionala intressen och i det politiska livet. Huruvida output haft något att tillföra alla dessa kan knappast avgöras utan att resultatens innehåll granskas och effekter bedöms, vilket har legat utanför utvärderarnas uppdrag och möjligheter. Man kan också notera att de intervjuade bara på ett fragmentariskt sätt representerar brukarkretsen i dess fulla vidd; där finns exempelvis inte någon representant för universitet och högskolor.

En viktig aspekt på tillkomsten av institutet var avvecklingen av Rådet för forskning om universitet och högskolor 1997. Därmed uppstod en lucka i den akademiska forskningen om högre utbildning och forskning. Det har för alla inblandade varit en utgångspunkt att institutet som en av sina uppgifter skulle ha att bidra till att fylla denna lucka. Utvärderarna tycks inte fullt ut medvetna om innebörden av denna omständighet, även om man nämner den. Effekten blir att man istället framförallt betonar den lucka som också funnits i form av brukarorienterad forskning och analys på samma områden, liksom på innovationsområdet (som f.ö. inte nämns i stadgarna utan tillfördes institutets verksamhetsområde i samband med bildandet). Institutet har således, både explicit och implicit, haft *till uppgift att fylla två luckor*. Det har i och för sig rått skilda meningar, vid institutet och kanske även i styrelsen, om vilken lucka som är viktigast att fylla och med vilka prioriteringar arbetet borde utföras. Utvärderingen handlar emellertid inte om de strategiska val, och de kompromisser, dessa dubbla mål inneburit utan utgår från att uppgiften var entydig.

En del av utvärderingens rekommendationer står i ett komplicerat förhållande till utvärderingens egen analys och problembeskrivning. Det gäller exempelvis förslagen att knyta doktorander till institutet, att öka den internationella publiceringen och att knyta starkare an till universitetsbaserad forskning, vilka innebär en förstärkt *akademisering av institutet*. Detta föreslår man efter att ha betonat den inomvetenskapliga orienteringen och svagheter i brukarorientering som de huvudsakliga problemen. Det finns anledning att ytterligare begrunda hur den vetenskapliga förankringen skall effektivt kombineras med brukarorienteringen. Båda är önskvärda, men det är inte självklart att den senare, just i Sverige, gagnas av de framförda förslagen.

Den *fokuseringsmodell som framstår som utvärderingens mest centrala förslag* återstår att utveckla. Jag delar utvärderingens uppfattning att institutet haft ett uppdrag vars bredd varit mycket stor och, framförallt, inte haft någon realistisk motsvarighet i institutets finansiering och allmänna förutsättningar. Men jag tror inte att det är fullt så enkelt att lösa denna mismatch mellan uppdrag och resurser genom att försöka ringa in en minsta gemensam nämnare mellan de tre huvudområdena högre utbildning, forskning och innovationer och öka samverkan mellan dessa områden. Det

saknas en genomförd argumentering kring varför just detta sätt att avgränsa uppdraget skulle vara att föredra framför alternativa sätt.

Rimligt torde därför vara att en analys av möjliga avgränsningar och fokuseringar görs, gärna i kontakt med brukare, så att en profilering av institutet blir genomtänkt och långsiktigt hållbar. Vi vill också, liksom utvärderingen, uppmärksamma de snabba förändringar i aktörslandskapet som skett under den tid som gått sedan institutet inrättades. Den nya rådsorganisationen, med interna analysenheter vid såväl Vetenskapsrådet som Vinnova, tillkomsten av ITPS och framväxten av en omfattande utvärderingsverksamhet vid Högskoleverket anger vissa ramvillkor för SISTER:s rolltagning. Nya initiativ på innovationssystemforskningens område från Vinnovas sida kan inom kort ytterligare förändra villkoren. Det ter sig naturligt att analysera SISTER:s uppdrag i ljuset av denna utveckling, och nya tematiseringar och annorlunda skärningar kan te sig minst lika angelägna att prioritera som en mer allmänt tagen skärningsyta mellan de tre nuvarande områdena.

Framåtblick

Utvärderarna rekommenderar fortsatt verksamhet med en kraftfullt förstärkt ekonomisk bas. Det är lätt att instämma i denna allmänna bedömning. Men när detta väl är sagt återstår ändå mycket att diskutera och tänka igenom. Ur utvärderingen och vår diskussion inom personalen kan man, ur organisationssynpunkt, vaska fram åtminstone fyra strategiska alternativ, alla på ett eller annat sätt nämnda i rapporten:

- a) Ett kombinerat forsknings- och analysinstitut med tydliga prioriteringar och verksamhetsmål
- b) Ett renodlat policyinstitut
- c) En statlig basfinansiering med, säkerligen, omförhandlat mandat
- d) Universitetsanknytning

Alternativ c och d kan bli aktuella om grundarkretsen och medlemmarna skulle välja att avstå från ett fortsatt och helst ökat ekonomiskt engagemang i institutet. En sådan utveckling ägs dock inte av grundarkretsen; sonderingar måste göras och innehållet i en helt ny plattform givetvis prövas noggrant. Vi är inte övertygade om att detta är realistiska alternativ, och de kan definitivt inte förverkligas på kort sikt.

Alternativ a och b kan hanteras inom den nuvarande ägarkretsen. De kräver dock båda en grundlig analys. Vad innebär ett renodlat policyinstitut på detta område? Hur skulle det finansieras? Vilken kompetensprofil skulle det kräva? Svenska erfarenheter på detta område är begränsade, och ord som "policy" har ingen självklar innebörd. Jag är emellertid för egen del skeptisk inför en sådan utveckling av SISTER, inte bara för att det skulle avvika från den handlingslinje som styrelse och ledning hittills arbetat efter utan främst för att svårigheterna för ett sådant institut att fungera sannolikt skulle bli betydande. Svårigheterna skulle inte bara handla om trovärdighet och rekrytering av ledande forskare. Det skulle också erbjuda problem med tyngden i budskapen om de inte hade förankring i egen kunskapsproduktion och forskning.

Alternativ a är enligt min bedömning det som ligger närmast till hands, både sett ur brukarnas och ur institutets egen synvinkel, i alla fall på den medellånga sikt som utvärderingen skisserar, tre-fem år. Även ett sådant alternativ måste självklart

artikuleras och tydliggörs betydligt mer än hittills och en offensiv strategi formuleras, bland annat i ljuset av utvärderingens resonemang men också i ljuset av de vunna erfarenheterna från tre års verksamhet som nykomling i det nya forskningslandskapet.

Kommentar till den fortsatta processen

Detta dokument är, som sades inledningsvis, till för att ge styrelsen vissa ytterligare infallsvinklar på de frågeställningar som tas upp i utvärderingsrapporten. Som framgått är det min uppfattning att många av de uppslag och idéer som finns i rapporten måste bearbetas vidare och att det rent allmänt är lämpligt att kombinera detta med en grundlig översyn av Institutets strategi och verksamhetsidé inför en ny verksamhetsperiod. Jag har emellertid avstått från att formulera några konkreta planer eller visioner i detta dokument. Det skulle fordra en grundligare diskussion bland institutets personal, och en livligare kontakt med avnämare, än vad som kunnat göras på den korta tid som förflutit sedan utvärderingen lämnades. Det torde dock framgå av det ovanstående att jag är av uppfattningen att det ligger centrala värden i den strategi som styrelse och ledning hittills har haft och där några nyckelord varit oberoende, vetenskaplighet, egenutvecklad forskning, policyrelevans och främjande av debatten. Jag anser också att långsiktighet, konsekvens och ett realistiskt samband mellan mål och förutsättningar måste gälla för en seriöst avsedd forsknings- och analysverksamhet och att diskussionen framöver bör föras i en sådan anda.

Det återstår knappt ett år av det gällande verksamhetsprogrammet och av den nuvarande verksamhetsperioden. Min uppfattning är att de övergripande ramarna som skall gälla för institutets verksamhet från och med januari 2004 bör vara i stora drag klara före halvårsskiftet 2003. En viktig anhalt torde vara årsstämman, som styrelsen beslutat skall hållas den 21 maj 2003. Viktig är naturligtvis också behandlingen av frågan i grundarnas styrelser under våren.

Efter styrelsens sammanträde den 11 februari och mot bakgrund av den diskussion som då förs, avser jag att fortsätta arbetet med att tillsammans med personalen utarbeta ett förslag till vision och strategi för perioden 2004-2006 med en utblick mot 2008. Viktiga ingångsvärden i en sådan diskussion kommer att vara styrelsens och grundarnas engagemang i institutets ändamål och de ekonomiska ramar som kan ställas i utsikt för att kunna ta en betydelsefull position i det långsiktiga arbetet att skapa en bättre kunskapsbas för kunskapssystemets aktörer i Sverige och mer av kritisk reflexion över forskning, utbildning och innovationer. Ett annat viktigt ingångsvärde är de höga ambitionerna och den utmärkta förmågan hos SISTER:s personal.

En sådan strategi och vision skall föreligga inför styrelsen den 2 april. Jag räknar med att underhand höra uppfattningen hos Föreningens grundare och medlemmar.